

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

TEISĖS FAKULTETAS

VERSLO TEISĖS KATEDRA

BEATA OŽELIENĖ

FAVOR CONTRACTUS PRINCIPAS

Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

dr. Rūta Lazauskaitė

Konsultantas

doc. dr. Egidijus Baranauskas

VILNIUS, 2012

TURINYS

IVADAS	3
1. SUTARČIŲ TEISĖS PRINCIPAI	6
2. <i>FAVOR CONTRACTUS</i> PRINCIPAS IR JO ELEMENTAI.....	14
2.1. Prioritetas sutarties sudarymui	15
2.1.1. Sutarties formavimas	16
2.1.2. Neatšaukiama oferta	18
2.1.3. Modifikuotas akceptas	19
2.1.4. Specialiai neaptartos sąlygos	20
2.2. Prioritetas sutarties galiojimui	22
2.2.1. Sutarties galiojimo normos UNIDROIT Principuose ir jų perkėlimas į LR CK	22
2.2.2. Sutarčių galiojimas Jungtinių Tautų Konvencijoje dėl tarptautinio prekių-pirkimo pardavimo sutarčių	30
2.3. Prioritetas sutarties įvykdymui	36
2.3.1. Aplinkybės, už kurias šalis neatsako	37
2.3.2. Sutarties pažeidimas	42
3. <i>FAVOR CONTRACTUS</i> PRINCIPAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE	47
IŠVADOS	55
BIBLIOGRAFIJA	57
SANTRAUKA	62
SUMMARY	63

IVADAS

Temos aktualumas ir problematika. Į Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą¹ (toliau LR CK) integravus iš esmės visą UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principų (toliau UNIDROIT Principai) sistemą, į Lietuvos sutarčių teisę buvo perkelti ir kai kurie nauji kartiniai sutarčių teisės principai. Vienas iš jų – *favor contractus* principas, kuris siekia išsaugoti sutartinius santykius apribojant tokių situacijų skaičių, kai kvestionuojamas sutarties egzistavimas ar galiojimas arba kai ji gali būti nutraukta. Po *favor contractus* slepiasi idėja, jog dažniausiai abi šalys yra suinteresuotos išlaikyti sutartį galiojančią, nepaisant trūkumų sutarties sudarymo procese ar sutarties vykdyme, nes galiojančios sutarties egzistavimo neigimas arba išankstinis sutarties nutraukimas priverstų jas rinkoje ieškoti alternatyvių prekių ir paslaugų šaltinių ir padengti jau įvykdytų veiksmų nuostolius. Dėl šios priežasties *favor contractus* yra traktuojamas kaip principas, kuris ypatingai tarnauja tarptautinės prekybos praktikos poreikiams. Iš tikrųjų, dauguma UNIDROIT Principų nuostatų atskleidžia projekto rengėjų bandymus išsaugoti arba laikytis sutarties kiek galima ilgiau suteikiant pirmenybę saistantiems susitarimams, sutarčių galiojimui, sutartinių santykių išlaikymui sunkumų atveju ir sutartinių santykių gyvavimui pažeidimo atveju.

Teisės doktrinoje *favor contractus* principas dažniausiai minimas analizuojant atskirus sutarčių teisės institutus, kaip sutarties nutraukimas, sutarties vykdymas pasikeitus aplinkybėms, sutarties sudarymas ar sutarties vykdymo trūkumų ištaisymas. Principo apraiškas galima sutikti pradedant ikisutartinių santykių institutu ir baigiant sutarties įvykdymu.² Todėl šiame darbe svarbu ir aktualu nustatyti *favor contractus* principo elementų turinį bei ištirti, kokia apimtimi šis principas yra pripažįstamas Lietuvos sutarčių teisėje.

Ši tema taip pat yra aktuali dėl to, kad *favor contractus* principas nėra įtvirtintas konkrečioje teisės normoje, taip pat nėra išskirtos pagrindinės aplinkybės, kurios Lietuvos doktrinoje bei teismų praktikoje būtų laikomos pažeidžiančiomis šį principą.

Temos ištyrimo lygis. Iki šiol Lietuvoje *favor contractus* principas teisės mokslo doktrinoje mažai nagrinėtas. Šį principą trumpai pristato Stasys Drazdauskas straipsnyje „*Favor contractus* principas Lietuvos sutarčių teisėje“³, kuriame susisteminami sutarčių teisės principo *favor contractus* elementai ir analizuojama, kokia apimtimi šis teisės principas įtvirtintas Lietuvos sutarčių teisėje. Taip pat negalima nepaminėti to paties autoriaus daktaro disertacijos

¹ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000-09-06, Nr. 74-2262.

² Drazdauskas S. *Favor contractus* principas Lietuvos sutarčių teisėje // Teisė, 2007, 64 T, P.23.

³ *Ibid.*

„Bendrosios sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei“⁴, kurioje taip pat yra nagrinėjamas *favor contractus* principas ir kiek plačiau apžvelgiamas šio principo turinys. Iki šio autoriaus darbų apie *favor contractus* principą Lietuvos sutarčių teisės doktrinoje buvo žinoma tik tai, kad šio termino teisinė prasmė yra tokia: sutarties šalys turi dėti maksimalias pastangas išsaugoti sutartį, o sutarties nutraukimas turi būti *ultima ratio* (lot. paskutinė priemonė). Lietuvos teismų praktikoje šis principas taip pat nėra pakankamai išaiškintas, nes jis LR CK neturi konkretaus straipsnio, kuriame būtų įtvirtintas, o jo egzistavimas yra numanomas žvelgiant į atskirus sutarčių teisės institutus ir aiškinant tuos institutus reglamentuojančias teisės normas. Pasiekiamos užsienio literatūros taip pat nėra gausi. Dauguma autorių savo darbuose tik gana abstrakčiai mini *favor contractus* principą, o išsamesnė samprata ir principo taikymas nepateikiami. Tačiau derėtų išskirti Bertram Keller straipsnį „*Favor Contractus. Reading the CISG in Favor of the Contract*“ (vertimas iš angl. -*Favor contractus*. Jungtinių Tautų Konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių aiškinimas sutarties naudai)⁵, kuriame stengiamasi parodyti kaip veikia *favor contractus* principas Jungtinių Tautų Konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių.

Tyrimo hipotezė. *Favor contractus* principas, net ir neturėdamas atskiro įtvirtinimo tarptautiniuose ir nacionaliniuose teisės aktuose, užtikrina sutartinių santykių stabilumo ir reguliavimo lankstumo pusiausvyrą, teikdamas pirmenybę sutarties egzistavimui, galiojimui ir vykdymui.

Tyrimo objektas ir dalykas. Šio magistro baigiamojo darbo objektas yra *favor contractus* principas ir jo turinio elementai. Tyrimo dalykas – *favor contractus* principo reglamentavimas tarptautinės privatinės teisės, Lietuvos Respublikos teisės aktuose, ir principo aiškinimas civilinės teisės doktrinoje ir teismų praktikoje.

Tikslas ir uždaviniai. Atsižvelgiant į pasirinktą tyrimo dalyką, tiesioginis šio darbo **tikslas** - įvertinti kokią vietą ir reikšmę *favor contractus* principas turi sutarčių teisėje.

Siekiant iškelto magistro baigiamojo darbo tikslo keliami tokie **uždaviniai**:

1. Apžvelgti sutarčių teisės principus įtvirtintus tarptautiniuose ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose.
2. Nustatyti *favor contractus* principo elementų – prioriteto sutarties sudarymui, prioriteto sutarties galiojimui ir prioriteto sutarties vykdymui – turinį.

⁴ Drazdauskas S. Sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei: daktaro dis. soc. mokslai: teisė (01 S). VU, 2008.

⁵ Keller B. „*Favor Contractus. Reading the CISG in Favor of the Contract*“ Andersen C.B., Schroeter U.G. *Sharing International Commercial Law across National Boundaries: Festschrift for Albert H. Kritzer on the Occasion of His Eightieth Birthday*, Wildy, Simmons & Hill Publishing, 2008.

3. Ištirti kaip *favor contractus* principas taikomas Lietuvos teismų praktikoje.

Tyrimo metodai. Siekiant įgyvendinti šiame darbe iškeltus uždavinius tyrimui bus naudojami tiek teoriniai (naudojami kaip mąstymo operacijos), tiek empiriniai (naudojami praktikoje, renkant ir kaupiant konkrečius tyrimo duomenis) tyrimo metodai.

Teoriniai tyrimo metodai. Darbe naudojamas *analizės metodas*, kurio pagalba siekiama atskleisti *favor contractus* principo turinį, išskirti šio principo elementus, aktualumą šiandieninėje teisinėje praktikoje. *Sisteminės analizės metodas* taikomas analizuojant teisės aktus ar atskiras teisės normas, reglamentuojančias *favor contractus* principą.

Darbe plačiai naudojamas ir *lyginimo metodas*, kuris padės išanalizuoti Lietuvos teisės aktus bei tarptautinius teisės dokumentus, kuriuose yra įtvirtinamas *favor contractus* principas. O tyrimo metu išanalizuotai medžiagai apibendrinti bei išvadoms pateikti naudotas *apibendrinimo metodas*.

Empiriniai tyrimo metodai. *Dokumentų analizės metodą* galima būtų išskirti kaip pagrindinį empirinį tyrimo metodą, naudotą tyrimo temai atskleisti, kadangi jo pagalba yra tiriami pagrindiniai *favor contractus* principą įtvirtinantys šaltiniai – Lietuvos Respublikos teisės aktai bei tarptautinio pobūdžio teisės dokumentai. Be to, siekiant atskleisti *favor contractus* principo praktinio įgyvendinimo aspektus bei įvertinti šio principo įtvirtinimo Lietuvos teisinėje sistemoje veiksmingumą bei naudingumą, naudojama Lietuvos Respublikos nacionalinių teismų išnagrinėtų bylų *kiekybinė ir kokybinė analizė*.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys pagrindinės dalys: 1) „Sutarčių teisės principai“; 2) „*Favor contractus* principas ir jo elementai“ (3 poskyriai); 3) „*Favor contractus* principas Lietuvos teismų praktikoje“, ir išvados. Pirmoje darbo dalyje apžvelgiami sutarčių teisės principai ir jų turinys, įtvirtinti tarptautinio pobūdžio dokumentuose, Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Antroje dalyje nagrinėjamas *favor contractus* principas, pateikiama jo samprata ir nustatomas principo elementų turinys. Trečiojoje darbo dalyje tiriama kaip Lietuvos teismų praktikoje *favor contractus* principas taikomas atskiruose sutarčių teisės institutuose. Darbo pabaigoje pateikiamos išvados, darbe naudotos literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis.

1. SUTARČIŲ TEISĖS PRINCIPAI

Nors tarptautinė sutarčių teisė didžiaja dalimi yra nacionalinė teisė ir tarptautiniai komerciniai ginčai yra sprendžiami taikant nacionalinę teisę, pagal kurią vykdoma sutartis, bet ne visada nacionalinė teisė ir nacionaliniai teismai yra kompetentingi spręsti tarptautinių sutarčių ginčus. Todėl vis dažniau didelės apimties tarptautinės sutartys yra perkeliamos iš nacionalinės aplinkos į tarptautinę. Dėl šio perkėlimo įmanoma pastebėti augančias bendrųjų sutarties principų apimtį, besivystančias tarptautinėje aplinkoje.⁶

Sutarčių teisės principai pradėti formuoti 1980 m. Jungtinių tautų Vienos konvencijoje dėl tarptautinių prekių pirkimo-pardavimo sutarčių (toliau Vienos konvencija dėl tarptautinių prekių pirkimo-pardavimo sutarčių), kuri vėliau tapo pagrindu tiek rengiant UNIDROIT Principus, tiek Europos sutarčių teisės principus. Atskiros jos nuostatos buvo perkeltos į šiuos aktus arba identiškai arba su tam tikrais pakeitimais.

Tarptautinio privatinės teisės unifikavimo instituto (The International institute of the unification of Private Law - toliau vadinamas UNIDROIT) tikslas buvo parengti principus, kurie būtų priimtina teisinės sistemos dalis. UNIDROIT principų preambulėje sakoma, kad principai yra "bendrosios tarptautinių komercinių sutarčių taisyklės"⁷. Šie principai nėra tarptautinė konvencija ir nėra privaloma nei vienai valstybei. Tai neįpareigojantis teisės instrumentas, nes šio teisės akto normos nėra privalomos, šalių laisvai pasirenkamos ir sukurtos iš privačios iniciatyvos. Kad UNIDROIT Principuose įtvirtintos nuostatos turėtų viršenybę prieš valstybių teisę, šalys turi sutartyje susitarti, kad sudaromai sutarčiai bus taikomi visi UNIDROIT Principai arba, kad bus taikomi tik sutartyje išvardinti straipsniai. Principais yra siekiama pasiekti bendrą vardiklį tarp skirtingų teisinių tradicijų.

Europos sutarčių teisės principai yra Komisijos dėl Europos sutarčių teisės, arba kitaip vadinamos Lando Komisijos, rezultatas. Šie principai savo paskirtimi yra panašūs į UNIDROIT Principus, tačiau pagrindinis juos skiriantis skirtumas yra tikslas. Europos sutarčių teisės principai turi tikslą būti pirmuoju žingsniu einant link Europos sutarčių teisės kodekso. Kadangi UNIDROIT Principai sulaukė nepaprastos sėkmės, tai buvo įkvėpimas Europos sutarčių teisės principų kūrėjams, nes buvo įrodyta, kad iš esmės galima turėti europinį kodeksą. Sukūrus Europos sutarčių teisės principus nebuvo sumažinta UNIDROIT Principų svarba, nes jie naudojami ne griežtai

⁶ Kornet N. *Evolving General Principles of International Commercial Contracts: The Unidroit Principles and Favor Contractus*, *Maastricht European Private Law Institute Working Paper No. 2011/07*, Maastricht university, 2011, P. 4.

⁷ UNIDROIT Principles of international commercial contracts // <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/blackletter2010-english.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-09-05.

Europos kontekste, todėl yra priimtini tiek kontinentinės teisės, tiek anglo-saksų teisės specialistams. Iš esmės UNIDROIT Principai ir Europos sutarčių teisės principai yra panašūs savo struktūra, terminologija ir turiniu. Nuosekliai einama nuo sutarties užuomazgų iki jos įvykdymo. Abu aktai yra *soft law*, t.y. visuotinai neprivalomi ir taikomi tik tuomet, kai šalys dėl to susitaria.

Dažniausiai išskiriami sutarčių teisės principai:

- Sutarties laisvės principas;
- Sutarčių privalomumo principas (*pacta sunt servanda*);
- Konsensualizmo principas;
- Sąžiningumas ir sąžininga dalykinė praktika;
- Silpnosios šalies gynimo sutartiniuose santykiuose principas;
- *Favor contractus* principas.

Sutarties laisvės principas. Sutarties laisvės principas reiškia, kad šalys turi teisę laisvai sudaryti sutartį ir savo nuožiūra nustatyti jos turinį.⁸ 1969 m. Jungtinių tautų Vienos konvencijoje dėl tarptautinių sutarčių teisės principas išreikštas 3-iame įžanginiame paragrafe, kur sakoma, kad „<...>laisvo apsisprendimo <...> norma yra visuotinai pripažįstama“.⁹ Europos sutarčių teisės principuose šis principas įtvirtintas 1.102 str., kuris taip pat nustato šalių teisę sudaryti sutartį ir nustatyti jos turinį, atsižvelgiant į sąžiningumo reikalavimus ir privalomas taisykles, nustatytas pagal Europos sutarčių teisės principus.¹⁰ Taigi šio principo esmė – kiekviena šalis turi teisę laisvai apsispręsti dėl sutarties sudarymo, laisva nuspręsti su kuo ji ją nori sudaryti ir laisva nustatyti tokios sutarties turinį.

Paprastai išskiriami šie sutarties laisvės principo aspektai:

1. Laisvė sudaryti sutartį. Kiekvienas veiksnus asmuo turi teisę nuspręsti su kuo sudaryti sutartį ir savo nuožiūra nustatyti tarpusavio teises ir pareigas. Būtina pažymėti, kad sutarties laisvės principas nėra absoliutus. Tam tikrais atvejais įstatymai įpareigoja sudaryti sutartį. Toks įpareigojimas gali būti numatytas siekiant ginti viešą interesą ir apsaugoti silpnesniąją šalį. Įpareigojimo sudaryti sutartį pavyzdžiu galėtų būti LR CK 6.161 str., įtvirtinantis viešosios sutarties institutą. Viešosiomis sutartimis pripažįstamos sutartys, sudaromos ypatingos svarbos srityse dėl paslaugų teikimo ir prekių pardavimo visuomenei kaip transporto, elektros, šilumos, dujų, vandentiekio ir kt. Atitinkamos paslaugos teikėjas ar prekių

⁸ UNIDROIT Principles of international commercial contracts, *supra* note 7.

⁹ Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės // http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=159769&p_query=&p_tr2=; prisijungimo laikas: 2011-09-05.

¹⁰ The principles of European contract law // <http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.1998/doc.html#11>; prisijungimo laikas: 2011-09-05.

pardavėjas privalo sudaryti viešąją sutartį su bet kuriuo to pageidaujančiu asmeniu. Sutarties laisvės principą pažeidžianti sutartis laikoma negaliojančia.¹¹ Pvz., LR CK 1.91 str. nustato, kad sutartis, sudaryta apgaule, smurtu, ekonominiu spaudimu ar grasinant, teismo gali būti pripažinta negaliojančia.

2. Laisvė atsisakyti sudaryti sutartį. Laisvė atsisakyti sudaryti sutartį reiškia, kad asmuo negali būti verčiamas sudaryti sutartį prieš jo valią, tad draudžiama versti kitą asmenį sudaryti sutartį, kurios jis nepageidauja, ir nesvarbu ar jis prieš tai buvo priėmęs laisvanorišką įsipareigojimą ją sudaryti. Kadangi sutartis yra šalių valios išraiška, jų suderinta valia, savanoriškumas yra būtinas sutarties elementas, kuris nesuderinamas su prievarta.¹² Žinoma ne visais atvejais atsisakymas yra pateisinamas. Jeigu atsisakymas yra pagrįstas draudžiamu kitos šalies diskriminavimu (dėl rasės, lyties, tautybės, pilietybės, socialinės padėties ir kt.), tai šalies teisė atsisakyti sudaryti sutartį yra ribojama. Kadangi sutartis sudaroma kelių šalių valia, tai jos gali būti atsisakoma tik įstatymų ir sutarties numatytais atvejais arba bendra šalių valia.

3. Laisvė nustatyti sutarties turinį (įskaitant ir sudaryti sutartis, kurių įstatymas nenustato, tačiau nedraudžia). Šalys turi teisę savo nuožiūra nustatyti savo teises ir pareigas, taigi sutarties sąlygas šalys nustato savo nuožiūra. Šalims yra sudaryta galimybė sudaryti įstatymo nenumatyto tipo sutartis, kurioms turi būti taikomi sutarčių teisės principai bei bendros sutarčių teisės normos. Svarbiausia, kad tokia sutartis neprieštarautų imperatyvioms įstatymų normoms.

Sutarčių privalomumo principas. Šis principas tarptautinėje sutarčių teisėje vadinamas *pacta sunt servanda*. Vienos konvencijoje dėl tarptautinių sutarčių teisės principas įtvirtintas 26 str.: „Kiekviena įsigaliojusi sutartis jos šalims yra privaloma, ir šalys privalo sąžiningai ją vykdyti“. ¹³ UNIDROIT Principų 1.3. str., įtvirtindamas sutarties privalomumą, nustato, kad teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis šalims turi įstatymo galią, kad ji gali būti pakeista ar nutraukta tik vadovaujantis jos sąlygomis, šalių susitarimu arba kitais būdais, numatytais Principuose.¹⁴ Taigi sutarties privalomumo principas reiškia, kad sutartis tampa privaloma šalims nuo jos sudarymo. Šiuo principu užtikrinamas sutartimis reguliuojamų visuomeninių santykių stabilumas, be to, garantuojami šalių teisėti lūkesčiai, kad sutartis galios ir bus vykdoma joje numatytais sąlygomis. Asmuo, sudarydamas sutartį, turi teisę tikėtis, kad kita šalis negalės be pagrindo ir vienašališkai atsisakyti sutarties.¹⁵

¹¹ Matonis M. Sudarote sutartis: susipažinkite su jų teisės principais // Verslo žinios, 2006 balandžio 7. P.15.

¹² Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. IT. Justitia, Vilnius, 2003. P. 194-195.

¹³ Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės, *supra* note 9.

¹⁴ UNIDROIT Principles of international commercial contracts, *supra* note 7.

¹⁵ Matonis M., *op.cit.*, p.15.

LR CK 6.189 str. nustatyta taisyklė, kad teisėtai sudaryta ir galiojanti sutartis turi jos šalims įstatymo galią. Šalys negali vienašališkai atsisakyti sutarties ar jos dalies. Sutarties nesilaikymas lemia civilinę atsakomybę, kuriai kilus nukentėjusiai šaliai yra suteikiama teisė pasinaudoti įstatymų suteiktomis teisių gynimo priemonėmis, reikalaujant įvykdyti prievolę, uždraudžiant atlikti tam tikrus veiksmus ir kt. Bet kaip ir kiekvienas principas, sutarties privalomumo principas (*pacta sunt servanda*) nėra absoliutus, nes šis principas derintinas su kitais bendraisiais civilinės teisės principais.

Kadangi sutarties privalomumo principas nėra absoliutus, galiojantys įstatymai numato tam tikras jo išimtis. Pvz. LR CK. 6.212 str. numatyta, kad šalis atleidžiama nuo atsakomybės už sutarties neįvykdymą, jeigu ji įrodo, kad sutartis neįvykdyta dėl aplinkybių, kurių ji negalėjo kontroliuoti bei protingai numatyti sutarties sudarymo metu, ir kad negalėjo užkirsti kelio šių aplinkybių ar jų pasekmių atsiradimui. LR CK 6.204 str. nustato sutarties pakeitimo ar nutraukimo sąlygas ir tvarką. Sutartis gali būti nutraukta ar pakeista, jeigu įvykdyti sutartį vienai šaliai tampa sudėtingiau nei kitai šaliai, kai iš esmės pakeičiama sutartinių prievolių pusiausvyra (*rebus sic stantibus*). Esant tokiom aplinkybėm, reikalavimas tęsti sutarties vykdymą prieštarautų protingumo, sąžiningumo ir teisėtumo principams. LR CK 6.207 str. leidžia šaliai sustabdyti sutarties vykdymą, kol kita šalis pradės vykdyti savo sutartinę prievolę.¹⁶ Taip pat reikėtų paminėti LR CK 6.217 str. 1 d., pagal kurią šalis gali nutraukti sutartį, jei kita šalis sutarties neįvykdo arba netinkamai įvykdo ir tai yra esminis sutarties pažeidimas. Šiuo atveju šalis gali nutraukti sutartį nesikreipdama į teismą. Be to, pagal LR CK 6.228 str. 1 d., šalis gali atsisakyti sutarties ar atskiros jos sąlygos, jeigu sutarties sudarymo metu sutartis ar atskira jos sąlyga nepagrįstai suteikė kitai šaliai perdėtą pranašumą.

Konsensualizmo principas. Tai šalių bendros valios principas. Kiekvienas dvišalis sandoris yra bendros šalių valios rezultatas ir sutartis laikoma sudaryta, tik esant bendrai šalių valiai priimti atitinkamas teises ir pareigas. UNIDROIT Principų 1.2 str. nustato, kad nereikalaujama, kad sutartis būtų sudaryta arba patvirtinta rašytine forma, arba atitiktų bet kokią kitą formos reikalavimą.¹⁷ Vienos konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo- pardavimo sutarčių 11 str. taip pat nustatyta, kad nereikalaujama, kad pirkimo - pardavimo sutartis būtų sudaryta arba patvirtinta rašytine forma, arba atitiktų bet kokią kitą reikalavimą formos atžvilgiu.¹⁸ LR CK toks principas įtvirtintas 6.192 str.

¹⁶ Matonis M., *supra* note 11. P.15.

¹⁷ UNIDROIT Principles of international commercial contracts, *supra* note 7.

¹⁸ Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo- pardavimo sutarčių // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/treaty.html>; prisijungimo laikas: 2011-10-15..

Susitarimo (valios išraiškos) faktui formalūs reikalavimai neturi turėti įtakos, nes formalizmas teikia prioritetą ne šalių valiai, o tos valios išorinei formai - dokumento surašymui, notarinei formai ir pan. Vertinant istoriškai, sutarčių teisei gana ilgai buvo būdingas formalizmas (sutartį antspauduoti, paliudyti liudytojų parašais ir pan.), tačiau šiuolaikinei sutarčių teisei būdingas ne formalizmas, bet konsensualizmas. Formalūs reikalavimai dažniausiai pripažįstami tik šalių susitarimu. Pavyzdžiui, šalys gali nustatyti, kad sutartis galioja tik tuomet, jeigu ji yra patvirtinta antspaudu (CK 1.73 str. 3 d.). Tačiau reikėtų pažymėti, kad tam tikrais atvejais įstatymai reikalauja šalių valią formalizuoti nustatytu būdu ir tik tuomet sutartis pripažįstama galiojančia. Pvz. LR CK 1.74 str. nustato, kad visi sandoriai dėl daiktinių teisių į nekilnojamąjį daiktą ir daiktinių teisių bei nekilnojamojo daikto suvaržymo būtų tvirtinami notariškai. LR CK 6.99 str. nustato, kad susitarimas dėl rankpinigių turi būti sudaromas rašytine forma. Tokių formalių reikalavimų nesilaikymas sutartį daro negaliojančią.

Be to, įstatymas gali numatyti privalomą atskirų sutarčių teisinę registraciją (pvz. Nekilnojamojo turto registre). Tokia sutartis neįregistruota viešame registre netampa negaliojančia. Neįregistravusios sutarties šalys tiesiog negali jos panaudoti prieš trečiuosius asmenis.

Nepaisant visko, įstatymų leidėjas, sprendžiant sutarties galiojimo klausimą, dažniausiai pirmenybę teikia ne sutarties išraiškai, o šalių valiai. Pavyzdžiui, kai viena šalis visiškai ar iš dalies įvykdo sutartį, kuriai reikalinga notarinė forma, kad ji būtų laikoma galiojančia, o kita šalis vengia įforminti sutartį notarine tvarka, sutartį visiškai ar iš dalies įvykdžiusi šalis turi teisę reikalauti, kad ji būtų pripažinta galiojančia.¹⁹

Sąžiningumas ir sąžininga dalykinė praktika. Šis principas UNIDROIT Principuose įtvirtintas 1.7 str., kuriame sakoma, kad kiekviena šalis tarptautinėje prekyboje turi veikti laikydamasi sąžiningumo ir sąžiningos praktikos reikalavimų.²⁰ Europos sutarčių teisės principų 1.201 str. taip pat įtvirtina sąžiningumo principą : „*kiekviena šalis privalo elgtis sąžiningai ir ši pareiga negali būti pašalinta ar apribota*“.²¹ LR CK 6.158 str. įtvirtinta nuostata, kad kiekviena sutarties šalis turėdama sutartinių santykių, privalo elgtis sąžiningai. Šios pareigos šalys savo susitarimu negali pakeisti ar panaikinti. LR CK 6.200 str. nustato, kad laikytis sąžiningumo principo šalys privalo ir vykdydamos sutartį.

Šalys turi elgtis sąžiningai ne tik vykdydamos sutartį, tačiau ir ikisutartiniuose santykiuose bei sutarties sudarymo stadijoje nustatydamos sutarties turinį. Derybų šalis,

¹⁹ Matonis M., *supra* note 11. P.15.

²⁰ UNIDROIT Principles of international commercial contracts, *supra* note 7.

²¹ The principles of European contract law, *supra* note 10.

pradėjusi derybas ar jas vedusi nesąžiningai (pavyzdžiui, net nesiekusi sutarties sudarymo, o turėjusi kitų tikslų), t.y. pažeidusi bendro pobūdžio pareigą elgtis sąžiningai, privalo atlyginti kitai šaliai nuostolius (CK 6.163 str.).

Nepaisant to, kad sutarties laisvės principas šalims suteikia teisę susitarti dėl sutarties turinio, jis vis tik turi atitikti sąžiningumo ir teisingumo principus. Juos pažeidus atitinkamos sutarties sąlygos gali būti pripažįstamos negaliojančiomis. Ši taisyklė įtvirtinta LR CK 6.73 str. 2 d., kur teismui suteikiama teisė pakeisti baudos dydį, jei ji yra aiškiai per didelė. LR CK 5.188 str. nustato sąlygas, kurios vartojimo sutartyse laikomos nesąžiningomis vartotojų atžvilgiu ir gali būti teismo pripažintos negaliojančiomis.²²

Teisinėje literatūroje išskiriamas ir **silpnosios šalies gynimo sutartiniuose santykiuose principas**²³, kuris glaudžiai susijęs su sąžiningumo principu, todėl paprastai neišskiriamas.

Favor contractus principas. Šis principas yra viena iš pagrindinių idėjų, sudarančių UNIDROIT Principų pagrindą. To priežastis yra pripažinimas, kad nepaisant trūkumų, kurie gali atsirasti sutarties formavimo ar vykdymo eigoje, paprastai yra sutarties šalių interesas padaryti viską, kas įmanoma, kad išsaugoti pagrindinę sutartį galiojančia, nei jos atsisakyti ir ieškoti alternatyvių prekių ar paslaugų kitoje rinkoje. *Favor contractus* principas nėra išreikštas konkrečiame UNIDROIT Principų straipsnyje. Jo užuomazgų galima įžvelgti 2.1.1 str. dėl sutarties formavimo tvarkos, 2.1.11 str. dėl sutarties sąlygų pakeitimų patvirtinimo, 2.1.12 str. dėl rašytinio patvirtinimo, 2.1.14 str. dėl sąmoningai paliktų neaptartų sutarties sąlygų bei 2.1.22 str. dėl formų prieštaravimo.²⁴

Vienos konvencijoje dėl tarptautinių sutarčių teisės šis principai taip pat nėra įtvirtintas konkrečiame straipsnyje, tačiau siekis išsaugoti sutartį atsispindi įvairiuose straipsniuose. Pvz. 55 str. nustatyta, kad jei sutartyje nėra nustatyta kitaip, daugiašalė sutartis nenustoja galioti vien dėl to, kad jos šalių skaičius sumažėjo iki skaičiaus, kurio nepakaktų jai įsigaliooti. 56 str. sankcionuojamas draudimas denonsuoti sutartį ar iš jos pasitraukti, jei šalys sutartyje tokių nutraukimo formų nenumato. Taip pat palaikant sutarčių galiojimą, 68 str. leidžia šalims bet kuriuo metu atšaukti pranešimus nutraukti sutartį, sustabdyti jos galiojimą ar pasitraukti iš jos, ar dokumentus dėl sutarties paskelbimo negaliojančia, jos nutraukimo, pasitraukimo iš sutarties arba sutarties galiojimo sustabdymo, iki jiems įsigaliojant.²⁵

²² Matonis M., *supra* note 11. P.15.

²³ Imbrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004. P. 114.

²⁴ Brand R.A. Fundamentals of International Business Transactions. Kluwer Law international, 2000. P. 176.

²⁵ Gehr W. The International Law of Treaties. 2009. P.12. // <http://www.scribd.com/doc/19522460/International-Law-of-Treaties>; prisijungimo laikas: 2011-09-06.

Vis labiau populiarėjantis *favor contractus* principas yra kryžkelėje, kur susitinka sutarties formavimo, vykdymo ir nevykdymo veiksniai. Taigi žiūrint iš sutarties formavimo, vykdymo ir priemonių nevykdymui pusės, *favor contractus* principas yra suformuotas siekiant palengvinti sutartinių santykių atsiradimą ir užtikrinti jų išlikimą, apribojant aplinkybes, dėl kurių tų santykių galiojimas gali atsidurti pavojuje ar šie santykiai gali būti per anksti nutraukti be rimtos priežasties.²⁶

Dažnai kyla diskusijos, ar *favor contractus* yra tik reikalavimo, kad sutarčių būtų laikomasi (*pacta sunt servanda*), sinonimas. Sentencija *pacta sunt servanda* yra priskiriama Ciceronui. Tačiau ji neatspindi teisinės vien tik paprastų sutarčių padėties klasikinėje Romėnų teisėje. Ši idėja buvo pradėta naudoti Kanoninėje (bažnytinėje) ir Prigimtinėje teisėje, ir ilgainiui tapo sutarčių teisės, ypač tarptautinės teisės, pagrindu apskritai. Pavyzdžiui, 1969 m. Vienos Konvencijos dėl sutarčių teisės 26 str., nurodyta, kad: „Kiekviena galiojanti sutartis yra privaloma jos šalims ir jos geranoriškai privalo ją vykdyti“. Atitinkamai, UNIDROIT Principų 1.3. str. yra teigiama: „Teisėtai sudaryta sutartis yra privaloma jos šalims“. Vienos Konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių suteikia principui labiau pragmatišką vaizdą, 46 str. teigiama, kad: „Pirkejas gali reikalauti pardavėjo vykdyti sutartį“. Išlaikyti sutartį reiškia vykdyti ją, pagal anksčiau numanytas sąlygas. *Pacta sunt servanda* skatina sutartinių įsipareigojimų šventumą. Tačiau, šventumas yra susitelkęs ties sutarties vykdymu, o ne išlaikymu. Tuo tarpu *favor contractus* apskritai reikalauja gerbti sutartinius ryšius. Kiek įmanoma, sprendimas turi būti pritaikytas galiojančios sutarties naudai.²⁷

Favor contractus taip pat yra glaudžiai susijęs su konsensualizmo principu, nes įstatymų leidėjas, sprendžiant sutarties galiojimo klausimą, dažniausiai pirmenybę teikia ne sutarties išraiškai, o šalių valiai. Šalių valios išraiškos faktui formalūs reikalavimai neturi turėti įtakos, taigi išorinė forma kaip dokumento surašymas, notarinė forma ir parašai neturi reikšmės sutarties galiojimui. *Favor contractus* teikia pirmenybę sutarties egzistavimui sumažindamas reikalavimus jos galiojimui ir taip palengvindamas sutarties sudarymą.

Taigi, principai, skirti nustatyti bendrąsias tarptautinių sutarčių taisykles, yra suformuoti įvairiuose tarptautiniuose teisės aktuose, dokumentuose, kaip Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės, Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių, UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principai ir Europos sutarčių teisės principai.

²⁶ Darankoum E.S. The harmonisation of contract law within Ohada // <http://www.unidroit.org/english/publications/review/articles/2008-1&2/229-252.pdf>; prisijungimo laikas: 2011-09-06.

²⁷ Keller B., *supra* note 5, p. 247-250.

Remiantis šiais principais kiekviena šalis turi teisę laisvai apsispręsti dėl sutarties sudarymo, yra laisva nuspręsti su kuo ji ją nori sudaryti ir koks turi būti sutarties turinys. Sutartis nuo jos sudarymo šalims tampa privaloma ir turi įstatymo galią. Kiekviena šalis turi būti sąžininga sudarydama ir vykdydama sutartį. Sudarant sutartį pirmenybė teikiama ne sutarties išraiškai, o šalių valiai.

Visi šiame skyriuje aptarti principai susiformavo bendrosios sutarčių teisės vienodinimo procese ir iš esmės atitinka LR CK šeštosios knygos II dalį, skirtą sutarčių teisei. Perkėlus tarptautinius principus į Lietuvos sutarčių teisę buvo nustatytas modernus teisinis reguliavimas, kuris skatina efektyvią ekonomikos plėtrą ir atitinka visuotinai pripažįstamus tarptautinės komercijos standartus.

Tarptautinėje aplinkoje keičiasi bendrųjų principų apimtys ir visuotinai pripažįstamus principus papildė nauji. *Favor contractus* principas, nors ir neturi atskiro įtvirtinimo nei tarptautinėse konvencijose, nei neįpareigojančiuose tarptautiniuose instrumentuose, tačiau jį galima aptikti nagrinėjant atskirus tarptautinių aktų ir dokumentų straipsnius ir visada eina šalia visų kitų bendrųjų principų vis primindamas, kad prioritetą turi būti skiriamas sutarties egzistavimui.

Sutarties išsaugojimas ir sutartinių santykių skatinimas (*favor contractus*) tarptautinėje aplinkoje atsirado ieškant sutartinių santykių stabilumo ir reguliavimo lankstumo pusiausvyros. Būtent šiam principui ir jo elementams skirtas 2 skyrius.

2. FAVOR CONTRACTUS PRINCIPAS IR JO ELEMENTAI

Lotyniškas terminas „*favor contractus*“ buvo pradėtas vartoti M. J. Bonell, garsiajame 1987 m. veikale „Commentary on the International Sales Law“, komentuojančiame 1980 m. Jungtinių tautų Vienos konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių. Tai rodo, kad idėjos, jog kai tik įmanoma sutartį išsaugoti, prioritetą reikia teikti sutarties įvykdymui, o ne nutraukimui, kilmė turi būti siejama bent jau su praėjusio amžiaus prekybos teisės vienodinimo apogėjumi.²⁸

Nėra tikslaus lietuviško atitikmens, kuriuo būtų galima pavadinti *favor contractus* principą. Pažodinis vertimas skambėtų taip - „palankumas sutarčiai“ (lot. „favor“ - palankumas, maloningumas, pritarimas²⁹ ar pan.). Pagal principo turinį ir esmę jį būtų galima vadinti prioriteto sutarčiai principu.

Favor contractus principas reiškia, kad atsidūrus tokioje situacijoje, kai sutartis gali būti arba įvykdyta, arba nutraukta, pageidautina, kad būtų pasirinktas sutarties įvykdymas. *Favor contractus* į sutarčių teisės principus įtrauktas tiek kaip būtina sąlyga sudarant sutartį, tiek kaip galimybė ištaisyti trūkumus, kurie gali lemti sutarties nutraukimą. Stasys Drazdauskas savo disertacijoje³⁰ išskyrė tris pagrindines sutarčių teisės sritis, kurias galima įvardinti kaip *favor contractus* principo elementus:

- pirma, tai sutarties sudarymo institutas, kur principas reikalauja gerbti šalių valią dėl sutarties sudarymo ir vengti atvejų, kai formalūs ir neesminiai dalykai kliudytų sutarties sudarymui.
- antra, sutarties negaliojimo institutas, kur principas siekia kiek įmanoma apriboti galimybę neigti sutarties galiojimą, kai vienai iš sutarties šalių tai tampa naudinga,
- trečia, sutarties vykdymo institutas, kur siekiama sutarties išsaugojimo nepaisant sunkumų, kurie gali kilti dėl pasikeitusių aplinkybių ar dėl vienos iš šalių įvykdyto sutarties pažeidimo.

Šiame skyriuje, be Lietuvos, *favor contractus* principo taikymas plačiausiai aptariamas ir Izraelio valstybėje. Alfredo Mordechai Rabello ir Pablo Lerner straipsnyje „The UNIDROIT Principles of International commercial contracts and Israeli contract law“ teigia, kad iš įvairių Sutarčių įstatymo (Bendrosios dalies) nuostatų, galima matyti, jog *favor contractus* principas

²⁸ Perillo J. M. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: The Black Letter Text and a Review. Fordam Law Review, 1994-1995, vol. 63. P.303.

²⁹ Kuzavinis K. Lotynų – lietuvių kalbų žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996. P.324.

³⁰ Drazdauskas S., *supra* note 4.

Izraelyje yra pripažįstamas. Pirma, įstatymas išplečia sutarties sudarymo sąlygas. Pavyzdžiui, Sutarčių įstatymo 6 skirsnyje teigiama, kad veikimas sutarties įgyvendinimo link ar bet koks kitas elgesys gali būti suprantamas kaip akceptas. Be to, 11 skirsnyje sakoma, kad akceptas su pakeitimais traktuojamas kaip nauja oferta. Sutarčių įstatymo (Bendrosios dalies) 25(b) skirsnyje teigiama, kad kai sutartis gali būti aiškinama keliais būdais, aiškinimas, kuris įpareigoja vykdyti sutartį, yra vertesnis negu aiškinimas, kuris padaro ją negaliojančia *ab initio*. Be to, Sutarčių įstatymas suteikia įgaliojimus pašalinti trūkumus, dėl kurių sutartis galėtų būti anuluota, jei sutarties anuliovimo priežastis yra susijusi su tam tikra sutarties dalimi; Sutarčių įstatymo 19 ir 31 skirsnis suteikia teisę teismui anuliuoti tik tą sutarties dalį. Izraelio teismai yra linkę atlaidžiai žiūrėti į sutarties įsigaliojimo klausimus, bet yra labai griežti, kai reikia spręsti klausimus, susijusius su sutarties nutraukimu.³¹ Taigi, kadangi *favor contractus* principo taikymas Izraelio sutarčių teisėje yra apžvelgtas plačiausiai, būtent šios valstybės patirtimi daugiausia remiamasi šiame skyriuje, iliustruojant tarptautinių normų taikymą atskirose valstybėse.

Toliau šiame skyriuje atskirai aptariami *favor contractus* principo elementai, atskleidžiant kiekvieno elemento – prioriteto sutarties sudarymui, prioriteto sutarties galiojimui ir prioriteto sutarties įvykdymui – turinį.

2.1 Prioritetas sutarčių sudarymui

Būtinai bet kokios tarptautinės verslo operacijos pagrindas yra teisiškai galiojančios sutarties sudarymas. Sudarydamos sutartį šalys atsisako savo veiksmų laisvės, tampa įpareigtos savo duotų pažadų. Sutarčių sudarymo taisyklės yra bet kokio sutarčių reglamentavimo esmė, kad būtų galima pasiekti užtikrintumo dėl aplinkybių, kuriomis baigiasi šalies laisvė nuo sutartinių įsipareigojimų pradžios. Tuo tarpu lanksčios sudarymo taisyklės, teikiančios pirmenybę saistančių susitarimų paieškoms, palengvina sutartinio ryšio atsiradimą. Formalistinės taisyklės apsunkina suvokimą, jog sutartis buvo sudaryta tinkamu būdu.

Tarptautinėje praktikoje, ypač tarptautinėje prekyboje, šalys dažnai sudaro sutartis standartinių sutarties sąlygų pagrindu. Iš anksto paruošdamos standartizuotas sutarties sąlygas, naudojamas pasikartojančiu pagrindu, komercinės šalys turi galimybę supaprastinti ir palengvinti sutarties sudarymo procesą ir pakelti verslo našumą, ypač kai yra didelis operacijų skaičius, kurios gali būti standartizuojamos. Nepaisant šių privalumų, standartinių formų naudojimas gali

³¹ Rabello A.M., Lerner P. „*The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and Israeli Contract Law*“, Uniform Law Review, Revue de droit uniforme 8, 2003-3. P. 601-629.

sukelti vieną iš sudėtingiausių problemų, susijusių su sutarties sudarymu: formų koliziją (angl. *battle of forms*).

Formų kolizija prasideda, kai sutarties sudarymo proceso metu, šalys apsikeičia standartinėmis formomis, kuriose nurodytos skirtingos sąlygos. Pavyzdžiui, pirkėjas gali išsiųsti pasiūlymą naudodamas savo paties standartinę formą, o pardavėjas neva priims pasiūlymą naudodamas savo paties standartinę formą. Kiekvienos šalies standartinė forma yra sudaryta iš anksto pagal sąlygas, kurios naudingos tai šaliai. Dėl šios priežasties formos retai kada sutampa. Pavyzdžiui, standartinėje formoje, naudojamoje pardavėjo, dažnai bus įtraukta pastaba dėl garantijos ir reikšmingai apribos jos įsipareigojimus; tuo tarpu pirkėjo forma dažnai reikalauja pratęstos garantijos ir suteikia pirkėjui teisę į dosnias logiškai išplaukiančias nuostolių atlyginimo apimtis. Nei viena iš šalių dažniausiai neskaito standartinių sąlygų kitos šalies standartinėje formoje ir yra įsitikinusi, jog sudarė sutartį savo pačios sąlygų pagrindu. Nors susitarimas ir buvo pasiektas remiantis konkrečios individualios operacijos sąlygomis, standartinės sąlygos neišvengiamai prieštarauja viena kitai.³²

LR CK yra speciali nuostata 6.179 str., susijusi su formų kolizijos situacija. Ši nuostata teikia pirmenybę saistančių susitarimų sudarymui ir todėl atspindi *favor contractus* idėją. Toliau šiame skyriuje dėmesys sutelktas į nuostatas dėl sutarties sudarymo apskritai, kad būtų galima išsiaiškinti, ar jos taip pat paremtos bendrąja politika, kuri teikia pirmenybę saistančio susitarimo egzistavimui.

2.1.1 Sutarčių formavimas. LR CK 6.156 str. išskiria sutarties laisvės principą ir identifikuoja du pagrindinius elementus. Pirma, kiekvienas individas yra laisvas apsispręsti ar sudaryti sutartį. Antra, šalys yra laisvos susitarti dėl sutarties sąlygų. Šie du elementai taip pat atspindi LR CK 6.162 ir 6.167 straipsniuose, kurie įtvirtina sutarties sudarymą kontroliuojančias taisykles, nustatant šalių ketinimus įsipareigoti ir nustatant sutarties turinį su pakankamu aiškumu.

Tradiciškai sutarties sudarymo procesas yra nagrinėjamas ofertos ir akcepto terminais. Siūlantysis išreiškia savo ketinimus teisiškai įsipareigoti ir tos sutarties siūlomas sąlygas pasiūlyme, skirtame gaunančiajam, kuris, jeigu jis sutinka, praneš apie savo sutikimą. Pasiūlymas ir atitinkamas sutikimas privalo būti identiški ta prasme, jog jie sudaro „veidrodinius atvaizdus“ (angl. *mirror image rule*).³³ LR CK taip pat nustato pasiūlymo (ofertos) ir sutikimo (akcepto) modelį kaip pagrindinį mechanizmą sutarties sudarymui (LR CK 6.162 str.).

³² Kornet N., *supra* note 6, p. 6-7.

³³ *Ibid.*, p.7.

Griežtas ofertos ir akcepto modelio laikymasis ir „veidrodinio atvaizdo“ taisyklė ne visada tinkamai įsiterpia į tarptautinę praktiką. Ypač sudėtingose komercinėse operacijose sutarties sudarymas negali visada būti traktuojamas griežtais ofertos ir akcepto terminais. Įvykių seka vedanti iki sutarties sudarymo gali pailgėti ir gali pasidaryti neįmanoma nurodyti konkrečius ketinimus kaip ofertą ar akceptą.³⁴ Visų valstybių teisės doktrinoje yra pripažįstama, kad sutartis gali būti laikoma sudaryta net jei sunku aiškiai identifikuoti ofertos ir akcepto seką, nes yra kitų aplinkybių, kurios aiškiai nurodo ketinimą sudaryti sutartį. Dėl šios priežasties LR CK stengiasi išvengti sunkumų, susijusių su griežtu šio modelio laikymusi, leidžiant sudaryti sutartį ir kitais šalių valią įsipareigoti liudijančiais veiksmais, kurie yra pakankami sutarimo atskleidimui:

Sutarties sudarymo tvarka

„Sutartis sudaroma pateikiant pasiūlymą (oferta) ir priimant pasiūlymą (akceptas) arba kitais šalių susitarimą pakankamai įrodančiais veiksmais“ (LR CK 6.162 str. 1 d.).

Sutarties sudarymo tvarka, kai sutartis gali būti sudaroma priimant pasiūlymą arba kitu šalių susitarimą pakankamai įrodančiu elgesiu, yra įtvirtinta ir UNIDROIT Principų 2.1.1 str. Toks sutarčių sudarymo reglamentavimas atskleidžia esminę politikos kryptį - palengvinti sutarčių sudarymą, ir atitinka *favor contractus* principo idėją.

Sunku apibendrintai nurodyti, kokius požymius šalių elgesys turi atitikti, kad būtų galima pripažinti sutarties sudarymo faktą. Neabejotinas ir, matyt, dažniausias šalių veiksmas, pakankamai patvirtinantis, kad sutartis buvo sudaryta, yra sutarties dokumento pasirašymas ar apsikeitimas pasirašytais sutarties egzemplioriais.³⁵ Taip pat sutarties sudarymą gali liudyti tai, jog šalys pradėjo sutartį vykdyti, nors nebuvo pateiktas joks pasiūlymas ir nebuvo pasirašyta rašytinė sutartis.³⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra išplėtojęs sutarties sudarymo taisyklių taikymo praktiką tiems atvejams, kai ofertos ir akcepto pateikimą identifikuoti yra sudėtinga. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. sausio 19 d. nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K-3-38/2005 *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“* yra pripažinęs, kad sutarties sudarymą pakankamai įrodantys veiksmai gali būti konkurso dalyvio paskelbimas laimėjusiu konkursą, kai tai numato konkurso sąlygos.³⁷

Tai, jog sutartys gali būti patvirtinamos šalių susitarimą pakankamai įrodančiu elgesiu, yra įtvirtinama neformalumo principu. Šis esminis UNIDROIT principas išreiškiamas 3.2. str.,

³⁴ Schnyder A.K., Straub R.M. „The conclusion of a contract in accordance with Unidroit Principles“, *European Journal of Law Reform*, 1999. P. 243-268.

³⁵ Mikelėnas V., *supra* note 12. P. 205.

³⁶ UNIDROIT. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. Rome: UNIDROIT, 2004. P.35.

³⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“* (bylos Nr. 3K-3-38/2005).

kuris akcentuoja, jog susitarimas tarp šalių yra vienintelis reikalavimas galiojančios sutarties sudarymui. Be to, pagal UNIDROIT Principų 1.2. str., galiojančiai sutarčiai nebūtina sudaryti sutartį ar patvirtinti ją tam tikra forma. Nors pripažįstama, kad šiuolaikinei sutarčių teisei būdingas konsensualizmas, tačiau kai kurių formalizmo elementų išliko iki šių dienų, vienosė valstybėse jie ryškesni, kitose minimalūs. Ilgą laiką Lietuvos sutarčių teisėje buvo laikomasi griežtų formalizmo taisyklių, bet naujajame LR CK buvo pasukta kita kryptimi – numatyta formalius reikalavimus sumažinti iki minimumo. UNIDROIT Principai palengvina sutarties sudarymą reikalaujanti iš šalių tiesiog nustatyti, jog jie pasiekė susitarimą, ir atleisdami jas nuo prievolės pateikti ofertos ir akcepto įrodymus.

Tai, jog yra būtina nustatyti ketinimą įsipareigoti, išlieka griežtu reikalavimu. Bendra prezumpcija, jog elgesys ir pareiškimai, padaryti komercinėje aplinkoje, kurie paremti ketinimu teisiškai įsipareigoti, atspindi esminę politikos kryptį, kuri teikia pirmenybę saistantiems susitarimams.³⁸ Nors tokia prezumpcija gali būti paneigta, tai sumenkintų užtikrintumą ir nuspėjamumą tarptautinėje prekyboje, kuri prieštarauja išdėstytiems UNIDROIT Principų tikslams ir tikriausiai prieštarautų pačių šalių lūkesčiams. Dėl šios priežasties ketinimas teisiškai įsipareigoti privalo būti nustatytas, kad būtų surastas saistantis susitarimas. *Favor contractus* principas negali būti panaudotas pašalinti abejonėms dėl šalių ketinimų įsipareigoti.³⁹

2.1.2 Neatšaukiama oferta. Neatšaukiamos ofertos tema yra įdomi lyginamuoju požiūriu, nes šiuo klausimu egzistuoja daugybė skirtingų nuomonių. Pagal Britanijos įstatymus, oferta visada gali būti atšaukta, nebent siūlytojas gavo priešpriešinį patenkinimą arba jei asmuo, kuriam siūloma pasikliovė tokia oferta. Prancūzijos įstatymai aiškiai nepripažįsta neatšaukiamos ofertos, nors staigus ir nepateisintas pasiūlymo atsiėmimas gali nukentėjusiajai šaliai suteikti teisę į kompensaciją. Vokietijos teisinėje sistemoje iš esmės bet kuri oferta yra neatšaukiama. Italijos teisėje aiškiai atskiriama paprastoji oferta ir neatšaukiama oferta, kuri yra apibūdinama kaip vienašalio įsipareigojimo rūšis. Izraelio teisinis požiūris šiuo klausimu labai panašus į Italijos.⁴⁰

Izraelio sutarčių teisė aiškiai atskiria įprastą ofertą ir „neatšaukiamą“ ofertą. 1973 Izraelio Sutarčių įstatymo 3(b) skirsnyje teigiama, kad „neatšaukiamoji“ oferta yra pasiūlymas, kuriame siūlytojas pareiškia, jog oferta yra neatšaukiama ar nustato laiką, per kurį turi būti

³⁸ Kornet N., *supra* note 6, p. 9.

³⁹ Kleinheisterkamp J. „Chapter 2: Formation and authority of agents“ *Vogenauer S. and Kleinheisterkamp J. Commentary on the UNIDROIT principles of international commercial contracts*, Oxford: Oxford university press, 2009. P. 226.

⁴⁰ Rabello A.M., Lerner P., *supra* note 31, p. 601-629.

pateiktas akceptas.⁴¹ Lygiai taip pat siūlytojas negali atsiimti savo ofertos po to, kai ji buvo pristatyta asmeniui, kuriam siūloma. 3(a) skirsnio teigiama, kad kai kalbame apie įprastą ofertą, siūlytojas gali atsiimti pasiūlymą, pranešdamas apie tai asmeniui, kuriam siūloma, bet tik tuo atveju, jei pranešimas apie ofertos atsiėmimą pristatomas asmeniui, kuriam siūloma prieš tai, kai jis išsiuntė pranešimą apie akceptą.⁴²

LR CK 6.169 str. 1 d. nustatyta, kad oferta, iš principo, yra atšaukiama. Nepaisant to, oferta negali būti atšaukta, kai siūlytojas nurodė, jog jo oferta yra neatšaukiama (nustatydamas terminą jai akceptuoti ar kitoku būdu) arba jei akceptantas turėjo protingą pagrindą manyti, kad oferta yra neatšaukiama ir, remdamasis ja, atitinkamai veikė (6.169 str. 2 d.). Tokia pati norma yra įtvirtinta ir UNIDROIT Principų 2.1.4 str. Toks sprendimas yra tiek anglo-saksų teisės (neatšaukiamumas dėl pasiklovimo), tiek kontinentinės teisės (neatšaukiamumas dėl siūlytojo nurodymo) sistemų derinys. Sprendimas yra panašus į Vienos konvencijos dėl tarptautinio pirkimo-pardavimo sutarčių siūlomą sprendimą.

Natūralu ir tai, kad šalys gali susitarti, jog oferta yra neatšaukiama. Tokiu atveju kalbame ne apie neatšaukiamą ofertą, bet apie pasirinkimo sutartį. Pagrindinis neatšaukiamos ofertos ir pasirinkimo sutarties skirtumas gali būti reikšmingas pareiškimo pasekmių atžvilgiu.⁴³

2.1.3 Modifikuotas akceptas. Kad šalys susitartų dėl visų esminių sutarties sąlygų ir kad pateikta oferta būtų akceptuota be jokių išlygų, reikalavo klasikinės sutarčių teisės sutarties sudarymo taisyklės. Akcepto nukrypimas nuo ofertos reiškė tik ofertos atmetimą, o šalių neaptarta bent viena esminė sutarties sąlyga reiškė, kad sutartis nebuvo sudaryta. Siekiant išvengti tokių formalių ribojimų, užkertančių kelią sutartiniais santykiams, praėjusio amžiaus antrojoje pusėje imta ieškoti būdų sušvelninti besąlygiško ofertos priėmimo taisyklę.⁴⁴

Pirmą kartą modifikuoto akcepto taisyklės buvo bandyta suformuoti 1952 m. JAV Vieningame Komerciniame Kodekse.⁴⁵ Vėliau akcepto su išlygomis galimybė pripažinta Vienos Konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo- pardavimo sutarčių 19 str. 2 d., taip pat UNIDROIT Principų 2.1.11 str. bei Europos sutarčių teisės principų 2.208 str. Visi šie šaltiniai pripažįsta klasikinę taisyklę, kad atsakymas į ofertą, kuriame yra papildymų, išlygų ar kitokių ofertos sąlygų pakeitimų, laikomas ofertos atmetimu ir yra priešpriešinė oferta, tačiau jeigu pakeitimai yra neesminiai ir akceptuojama turint tikslą sudaryti sutartį, tai sutartis laikoma sudaryta. Taigi, ta nuostata, kad nors sutarčiai sudaryti yra būtinas šalių valios sutapimas, tačiau neesminiai šalių

⁴¹ 1973 Izraelio sutarčių įstatymo 3(b) straipsnis // <http://www.israelinsurancelaw.com/contract-laws/contracts-general-part-law-1973.html>; prisijungimo laikas: 2012-02-13.

⁴² *Ibid.*, 3 straipsnis.

⁴³ Rabello A.M., Lerner P., *supra* note 31, p. 601-629.

⁴⁴ Drazdauskas S., *supra* note 2, p. 24.

⁴⁵ Lando O., Beale H. Principles of European contract law. The Hague: Kluwer Law International, 2000. P. 180.

pareikštos valios dėl sudaromos sutarties skirtumai negali būti priežastis neigti šalių valią sukurti sutartinius santykius, atitinka *favor contractus* principo idėją.⁴⁶

LR CK 6.178 str. formuluotė yra artimiausia UNIDROIT Principų 2.1.11 str., kuris tiesiogiai įvardijamas kaip viena iš *favor contractus* principo apraiškų.

Akceptas su išlygomis

1. *Atsakymas į ofertą, kai jame yra papildymų, išlygų ar kitokių ofertos sąlygų pakeitimų, laikomas ofertos atmetimu ir yra priešpriešinė oferta.*

2. *Atsakymas į ofertą, kai jo tikslas – akceptuoti, bet jame yra ofertos sąlygų esmės nekeičiančių papildomų ar skirtingų sąlygų, laikomas akceptu, jeigu oferentas, gavęs atsakymą, nedelsdamas nepareiškia prieštaraujant tokiems papildymams ar pakeitimams. Jeigu oferentas to nepadaro, tai sutartis laikoma sudaryta pagal ofertos sąlygas su akcepte esančiais pakeitimais (LR CK 6.178 str.).*

Izraelio Sutarčių įstatymo 11 skirsnyje teigiama, kad akceptas, kuriame pateikiamos naujos sąlygos arba susiaurinamos esančios, arba bet kokių kitų modifikacijų pateikimas, prilygsta naujai ofertai. Izraelio teisėje egzistuoja vadinamoji „veidrodinio atvaizdo“ taisyklė – akceptas privalo atitikti ofertą. Izraelio teisė atskirai neišskiria nereikšmingų ir reikšmingų akcepto pakeitimų.⁴⁷

2.1.4 Specialiai neaptartos sąlygos. Normalu, kad sudėtingėjant komerciniams santykiams, kai atskiras vienkartinės sutartis keičia sudėtingi ilgalaikiai sandoriai, įvairesni darosi ir sutarčių sudarymo būdai. Momentinio susisiekimo priemonės ar kitos aplinkybės konkurencinėje aplinkoje reikalauja iš šalių žymiai greitesnio svarbiausių sprendimų priėmimo, kartais paliekant detales suderinti ateičiai. Kai šalys sutartyje palieka tam tikras sąlygas atviras, LR CK 6.182 str. gali būti traktuojamas kaip pasirenkantis liberalią prieigą, kuri teikia pirmenybę saistantiems susitarimams:

Sutartis, kurioje yra neaptartų sąlygų

1. *Jeigu šalys, sudarydamos sutartį, specialiai paliko aptarti tam tikras sąlygas tolesnių derybų metu arba pavedė jas nustatyti tretiesiems asmenims, tai sutartis laikoma sudaryta.*

2. *Sutarties galiojimui neturi įtakos aplinkybė, kad šalys vėliau dėl šio straipsnio 1 dalyje nurodytų sąlygų nesusitarė arba tretieji asmenys jų nenustatė, jeigu yra kitų priemonių ar būdų joms nustatyti (LR CK 6.182 str.).*

Daugumoje teisinių sistemų, kuriose susitarimas palieka esmines sąlygas atviras tolimesnėms deryboms, susitarimas laikomas kaip nepakankamai aiškus ir todėl nesaistantis,

⁴⁶ Drazdauskas S., *supra* note 2, p.24.

⁴⁷ Rabello A.M., Lerner P., *supra* note 31, p. 601-629.

nebent šalys pradėjo jį vykdyti arba veikė pasitikėdamos viena kita, arba jeigu susitarime nurodytas mechanizmas, kuris leidžia sąlygas laikyti galutinėmis nepavykus susitarti.⁴⁸

UNIDROIT Principų 2.1.14 str. taip pat palengvina saistančios sutarties sudarymą, net jeigu nebuvo galutinai susitarta dėl sąlygų, nustatant prielaidą, jog sutartis buvo patvirtinta. Šalių ketinimai įsipareigoti yra svarbesni už bet kokią aiškumo trūkumą sąlygose, netgi esminėse sąlygose. Vis dėlto, kuo neaiškesnės sąlygos, tuo daugiau užtikrintumo yra reikalaujama dėl šalių ketinimų įsipareigoti. Tokiu būdu UNIDROIT Principai aiškiai teikia pirmenybę sutarties egzistavimui ir nenustato aukšto slenksčio sutarties sąlygų aiškumui, jeigu galima nustatyti pakankamą ketinimą įsipareigoti.⁴⁹

Pagal Vienos konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių, pasiūlymas sudaryti sutartį turi būti „pakankamai aiškus“. Konvencijos 14(1) str. siekia apsaugoti stabilų sutarties tarp šalių pagrindą, todėl pagal šį straipsnį šalys turi nurodyti prekes arba bent jau „nurodyti kiekį ir kainą“. Tačiau 55 str. skirtas aptarti situacijoms, kai teisėtai sudarytoje sutartyje kaina nėra aptarta tiesiogiai ar netiesiogiai. Dėl neaptartos kainos sutartis neprivalo žlugti. Toleruojant neapibrėžtas sąlygas, Vienos konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių 55 str. yra pabrėžiama *favor contractus* principo idėja. Pagal nuoseklų šių dviejų straipsnių aiškinimą, pasiūlymas yra pakankamai apibrėžtas, jeigu jį gali apibrėžti šalys arba Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių.⁵⁰

Taigi, sutarties sudarymo institute *favor contractus* principas reikalauja gerbti šalių valią sudaryti sutartį ir vengti atvejų, kai šalims sudaryti sutartį kliudytų formalūs ir neesminiai dalykai, todėl iškilus dilemai, ar pripažinti sutartį sudaryta ar ne, prioritetą reikia teikti sutarties sudarymui. Sutarties sudarymo institute yra tokių nuostatų, kurios sudaro *favor contractus* principo elementą, prioritetą teikiantį sutarties egzistavimui, pavyzdžiui, modifikuotas akceptas (nors sutarčiai sudaryti yra būtinas šalių valios sutapimas, tačiau neesminiai šalių pareikštos valios dėl sudaromos sutarties skirtumai negali būti priežastis neigti šalių valią sukurti sutartinius santykius), sutartis su neaptartomis sąlygomis (šalys turi teisę palikti neaptartą bet kurią esminę ir neesminę sutarties sąlygą, jei tik ta sąlyga gali būti nustatyta ateityje), taip pat leidžiama konstatuoti, kad sutartis buvo sudaryta, ir tais atvejais, kai šalių atlikti veiksmai neatitinka ofertos ir akcepto sekos, bet pakankamai rodo, kad susitarimas buvo pasiektas. Susitarimas tarp šalių yra vienintelis reikalavimas galiojančios sutarties sudarymui.

⁴⁸ Kleinheisterkamp J., *supra* note 39, p. 293-298.

⁴⁹ Kornet N., *supra* note 6, p. 8-9.

⁵⁰ Keller B., *supra* note 5, p. 252-253.

Nuostatos dėl sutarties sudarymo, įtvirtintos LR CK, paremtos bendrąja politika, kuri teikia pirmenybę saistančio susitarimo egzistavimui. *Favor contractus* principo idėją atitinka LR CK 6.179 str., susijęs su formų kolizijos situacija, LR CK 6.162 str. padedantis išvengti sunkumų, susijusių su griežtu ofertos ir akcepto modelio laikymusi, leidžiant sudaryti sutartį ir kitais šalių valią įsipareigoti liudijančiais veiksmais, kurie pakankami susitarimo atskleidimui. LR CK 6.178 str. įtvirtinantis nuostatą, skirtą akceptui su išlygomis, ir LR CK 6.182 str. palaikantis sutartis, kuriose yra neaptartų sąlygų, taip pat gali būti įvardijami kaip vieni iš *favor contractus* principo apraiškų.

2.2 Prioritetas sutarties galiojimui

Sutarčių negaliojimo institutas įdomus lyginamuoju aspektu, nes tarptautiniuose neįpareigojančiuose instrumentuose ir tarptautiniuose aktuose sutarčių galiojimo institutas įtvirtinamas skirtingai. UNIDROIT Principuose, kurių nuostatos perkeltos ir į LR CK, skirta daug nuostatų sutarties galiojimui ir sutarties galiojimo klausimams kaip klaida, apgaulė, grasinimas ir kt. O Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių, neįtvirtindama nuostatų dėl sutarčių galiojimo, pačioms šalims palieka teisę nusistatyti galiojimą bei jo pasekmes.

2.2.1 Sutarties galiojimo normos UNIDROIT Principuose ir jų perkėlimas į LR CK. Ne bet koks šalių susitarimas pripažįstamas sutartimi. Dėl daugelio priežasčių teisė šalių susitarimo gali nepripažinti sutartimi: jei šalių susitarimas prieštarauja imperatyvioms teisės normoms, viešajai tvarkai, geros moralės principams ar bendriesiems principams – sąžiningumui, teisingumui, protingumui, lygiateisiškumui.⁵¹ Tačiau kai kada sutartis neegzistuoja dėl to, kad nėra jos šalių susitarimo, pvz. sutartis sudaryta neveiksnaus asmens, kita šalis sudariusi sutartį apgaule, šalys savo susitarimo neįforminusios įstatymų numatyta privaloma forma ir kt. LR CK 6.159 str. nustato, kad sutarties galiojimui pakanka šalių susitarimo.

Sutarties elementai

Sutarties elementai, kurių pakanka sutarties galiojimui, yra veiksmių šalių susitarimas, o įstatymų nustatytais atvejais – ir sutarties forma (LR CK 6.159 str.).

Reikia pripažinti, kad sutartis visada turi turėti tam tikrą dalyką, kad būtų aišku, dėl ko šalys tariaisi, kokius įsipareigojimus turi vykdyti. Dalyko teisėtumas ir moralumas yra būtini

⁵¹ Mikelėnas V.M. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia. 1996. P.87.

sutarties galiojimui, o kiti reikalavimai, keliami sutarties dalykui, neturėtų būti aiškinami kaip būtinas sutarties elementas, dėl kurio būtų kvestionuojamas sutarties egzistavimas.⁵²

Siekiant teisinio apibrėžtumo ir sutarčių skatinimo UNIDROIT Principuose bei Europos sutarčių teisės principuose visos sutartys yra laikomos konsensualinėmis ir jokie papildomi reikalavimai, įskaitant sutarties objekto perdavimą, jų galiojimui netaikomi. Vadinasi nėra išskiriamos realinės sutartys ir visos sutartys laikomos sudarytomis nuo susitarimo. Tai atsispindi UNIDROIT Principų 3.2 str. „Susitarimo galiojimas“ formuluotėje: „*Sutartis sudaroma, keičiama ir nutraukiama šalių susitarimu, kuriam jokie kiti reikalavimai netaikomi*“. Taigi, 3.2 str. tikslas yra išaiškinti, kad vien tik šalių susitarimas yra pakankamas faktas, kad šalių sudaryta sutartis, jos pakeitimas ar nutraukimas būtų teisėti ir galiojantys, nereikalaujant įvykdyti kitų reikalavimų, kurie yra privalomi kai kurių valstybių vidaus teisinėse sistemose. Valstybėse, kuriose galioja anglo-saksų teisės sistema, priešpriešinis patenkinimas tradiciškai yra suprantamas kaip sutarties galiojimo, jos vykdymo, pakeitimo ar nutraukimo būtinoji sąlyga. Šis reikalavimas komerciniuose santykiuose turi minimalią praktinę reikšmę, nes tokiam kontekste įsipareigojimai beveik visada prisiimami abiejų šalių. Taip yra todėl, kad Vienos Konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių 29(1) str. nereikalauja priešpriešinio patenkinimo dėl šalių tarptautinių prekių pirkimo ir pardavimo sutarčių pakeitimo ar nutraukimo. Tai, kad šis straipsnis pritaiko tokį požiūrį ir sutarties sudarymui, pakeitimui ir nutraukimui, apskritai gali reikšti tik didesnę užtikrintumą bei rečiau pasitaikantį bylinėjimąsi. Šis straipsnis taip pat netaiko *priežasties* reikalavimo, kuris egzistuoja kai kuriuose kontinentinės teisės sistemose ir kuris tam tikrais atžvilgiais funkciškai panašus į anglosaksų teisės „priešpriešinį patenkinimą“. Kai kurios kontinentinės teisės sistemos išlaikė tam tikrus „realios“ sutarties tipus, t. y. sutartis sudaroma tik faktiškai perduodant prekes. Tokios teisės normas nelengva suderinti su šiuolaikine verslo samprata ir praktika. Nors realinių sutarčių išskyrimas neturi aiškos prasmės ir nėra suderinama su sutartinių santykių skatinimo prioritetais, tačiau LR CK visgi tęsia tradiciją išskirti realinių sutarčių rūšį. Galima teigti, kad Lietuvos sutarčių teisėje išlikusios realinės sutartys nederą su šiuolaikine sutarčių teise ir *favor contractus* principu.⁵³

Kita taisyklė, prioritetą teikianti sutarties galiojimui, skirta situacijoms, kai sutartį įvykdyti yra neįmanoma.⁵⁴ Taisyklės, jog negalima versti atlikti tai, kas neįmanoma, kilmė siejama su Romėnų teise (*impossibilia nula obligatio est*), tačiau tai nereiškia, kaip dažnai yra teigiama, jog sutartis, kurios įvykdymas yra neįmanomas, negalioja. Daugelyje Europos valstybių yra išlikęs

⁵² Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002. P. 53.

⁵³ Drazdauskas S., *supra* note 2, p. 27.

⁵⁴ *Ibid.*

principas, kad sutartis yra negaliojanti arba nugrinčijama, jei jos įvykdymas buvo neįmanomas sudarymo metu (pvz. Prancūzijos teisėje⁵⁵). Tačiau tiek UNIDROIT Principai (3.3 str.), tiek Europos sutarčių teisės principai (4.102 str.), paneigdami šią taisyklę, numato, jog faktas, kad sutarties sudarymo momentu priimtose pareigos vykdymas buvo neįmanomas ar sutarties šalis neturėjo įgaliojimų disponuoti turtu, dėl kurio sudaryta sutartis, įtakos sutarties galiojimui neturi. Taigi, priešingai negu daugelyje teisės sistemų, kuriuose prekybos sutartis laikoma negaliojančia, jeigu konkrečios parduodamos prekės sutarties sudarymo metu buvo sudegusios arba sugadintos, UNIDROIT Principai, atitikdami pačias moderniausias verslo tendencijas, bendrais bruožais teigia, kad vien tik faktas, jog sutarties sudarymo metu buvo neįmanoma vykdyti priimtų įsipareigojimų, nedaro jokios įtakos sutarties galiojimui. Sutartis galioja net ir tuo atveju, jei turtas, dėl kurio ji buvo sudaryta, buvo sugedęs, sugadintas ar kitaip netekęs savo vertės jau sutarties sudarymo metu, ir lemia tai, kad pradinis negalėjimas įvykdyti priimtų įsipareigojimų prilyginamas negalėjimui vykdyti priimtų įsipareigojimų po sutarties sudarymo. Šalių teisės ir pareigos, kylančios iš vienos šalies (ar galbūt abiejų šalių) negalėjimo atlikti sutartinių įsipareigojimų, turi būti nustatytos pagal teisinės normas, reglamentuojančias sutartinių įsipareigojimų nevykdymą. Remiantis šiomis normomis, atitinkama reikšmė gali būti suteikiama, pvz., faktui, kad įsipareigojantis asmuo (arba asmuo, kuriam buvo įsipareigota) jau sutarties sudarymo metu žinojo apie negalėjimą vykdyti sutartinių įsipareigojimų.

Teisės norma, išdėstyta UNIDROIT Principų 3.3 str. 1 paragrafe, taip pat pašalina bet kokią abejones dėl sutarties galiojimo, pristatant būsimas prekes. Jeigu pradinis sutartinių įsipareigojimų vykdymas yra negalimas dėl teisinių draudimų (pvz., dėl eksporto ar importo embargo), sutarties galiojimas priklauso nuo to, ar, pagal įstatymą įteisinantį draudimą, pastarasis yra skirtas anuliuoti sutartį, ar tiesiog uždrausti jos vykdymą. Be to, šis 1 paragrafas nukrypsta nuo teisinės normos, dažnai aptinkamos kontinentinės teisės sistemose, pagal kurią sutarties objektas privalo būti galimas įgyvendinti. Taip pat nukrypsta ir nuo kitų šios teisės sistemos normų, kurios reikalauja *priežasties* egzistavimo, nes, pirminio nesugebėjimo vykdyti sutartinių įsipareigojimų atveju, nėra *priežasties* sutarties kontravykdymui.

UNIDROIT Principų 3.3 str. 2 paragrafe kalbama apie atvejus, kai šalis, žadanti perleisti ar pristatyti prekes, neturi teisės disponuoti turtu, kurį žada perleisti ar pristatyti, nes sutarties sudarymo metu jai nesuteikta nuosavybės ar disponavimo teisė. Kai kuriuose teisinėse sistemose tokiomis aplinkybėmis sudaryta prekybos sutartis laikoma niekine. Tačiau, kaip ir pradinio negalėjimo vykdyti sutartinių įsipareigojimų atveju, ir netgi dėl labiau įtikinančių

⁵⁵ Dambrauskaitė A. Neįmanomumo įvykdyti prievolę įtaka sandorių galiojimui: principo „*impossibilium nulla obligatio est*“ taikymas šiuolaikinėje teisėje// Jurisprudencija, 2009, 3(117). P. 313-337.

priežasčių, remiantis šio straipsnio 2 paragrafu, tokia sutartis laikoma galiojančia. Iš tiesų susitariančioji šalis gali įgyti, ir dažnai įgyja, juridinės nuosavybės teisę, ar disponavimo galią, į turtą, dėl kurio sudaryta sutartis, tik po sutarties sudarymo. Jeigu to neįvyktų, būtų taikomas normos dėl sutartinių įsipareigojimų nevykdymo.

LR CK sutarčių teisės dalyje nėra panašios nuostatos, kuri visiškai atitiktų tarptautinio pobūdžio *soft law* instrumentuose įtvirtintą taisyklę, kad sutartis nėra negaliojanti vien dėl to, jog jau sudarymo metu ją įvykdyti yra neįmanoma.⁵⁶ Vienas iš negalimumo aspektų yra įtvirtintas LR CK 6.2 str. ir 6.306 str., kuriuose įtvirtinta nuostata, kad sutarties objektu gali būti ir tai, kas jos sudarymo metu dar neegzistuoja, o bus sukurta ir įgyta ateityje. Tačiau LR CK 6.307 str. numatyta galimybė pripažinti sutartį negaliojančia, kai objektas nesukuriamas ir neįgyjamas. Tokia norma prieštarauja *favor contractus*, todėl nesiderina su sutarties išsaugojimo prioritetais.⁵⁷ Jeigu LR CK nėra minėtų nuostatų, įtvirtintų UNIDROIT Principų 3.3 str. ir Europos sutarčių teisės principų 4.102 str., kaip ir nėra suformuluotos aiškos taisyklės, kad neįmanomumas lemia negaliojimą, tai LR CK 6.3 str. 4 d. įtvirtintą nuostatą būtų galima interpretuoti taip, kad prievolės įvykdymo negalimumas savaime nedaro sutarties negaliojančia.⁵⁸

Dažniausiai teisės doktrinoje išskiriami sutarties negaliojimo pagrindai dėl klaidos, apgaulės, grasinimo ar esminės nelygybės. Įtvirtinant *favor contractus* principą *soft law* instrumentuose yra apribojama galimybė atsisakyti sutarties dėl minėtų pagrindų. Normos, įtvirtinančios šiuos sutarties negaliojimo pagrindus, turėtų būti aiškinamos teikiant prioritetą sutarties išsaugojimui, o ne negaliojimui.

Klaida. UNIDROIT Principų 3.4 str. nurodoma, kad klaida yra siejama su klaidinga prielaida apie faktines ir teises aplinkybes sutarties sudarymo metu. Taigi, klaidos teisinės normos taikomos, kai šalis sudarė sutartį, turėdama klaidingą supratimą apie faktinį ar teisinį kontekstą, ir todėl neįvertino savo perspektyvų, įgyvendinant sutartį. Kita vertus, jei šalis turi teisingą supratimą apie sutarties sudarymo aplinkybes, bet padaro sprendimo klaidą dėl savo perspektyvų įgyvendinant sutartį, ir vėliau jos nevykdo, tokiu atveju kalbame ne apie klaidą, o apie nevykdymą.

UNIDROIT Principų 3.5 str. nurodomos sąlygos, būtinos, kad klaida galėtų būti siejama su sutarties panaikinimu. 1 paragrafo įvadinė dalis nustato sąlygas, kurioms esant klaida yra pakankamai rimta, kad į ją būtų atsižvelgta; 1 paragrafo a ir b subparagrafuose pridedamos

⁵⁶ Dambrauskaitė A., *supra* note 55. p. 313-337.

⁵⁷ Drazdauskas S., *supra* note 2, p. 29.

⁵⁸ Dambrauskaitė A., *op. cit.*, p. 313-337.

sąlygos dėl klaidos nepadariusios šalies; straipsnio 2 paragrafas kalba apie sąlygas dėl klaidą padariusios šalies.

Kad klaida būtų pagrindu sutarties anuliovimui, ji turi būti rimta. Jos reikšmė ir svarba turi būti įvertinta atsižvelgiant į bendrą objektyvumo ir subjektyvumo normą, t. y., ką normaliai atidus ir protingas asmuo, atsidūręs tokioje pačioje padėtyje kaip klaidą padariusi šalis būtų daręs, jei jis būtų žinojęs teisingas aplinkybes sutarties sudarymo metu. Jeigu jis išvis nebūtų sudaręs sutarties, arba būtų sudaręs ją kitokiomis sąlygomis, tada, ir tik tada, klaida laikoma rimta. Paprastai komerciniuose santykiuose tam tikros klaidos, pvz., susijusios su prekių ar paslaugų verte arba klaidą padariusios šalies lūkesčiais ar motyvacija, nelaikomos svarbiomis. Tas pats pasakytina ir apie klaidas, susijusias su kitos šalies identitetu ar asmeninėmis savybėmis, nors kartais ypatingomis aplinkybėmis jos gali būti svarbios (pvz., kai sutartų paslaugų atlikimas reikalauja tam tikrų asmeninių savybių arba kai paskola yra grindžiama paskolos gavėjo kreditingumu). Tačiau tai, kad atitinkamas asmuo klaidingai suprastas aplinkybes laikė esminėmis, nėra pakankama priežastis sakyti, jog klaida yra rimta, nes tiek klaidą padariusi šalis, tiek kita šalis turi atitikti papildomus reikalavimus, kad klaida būtų pripažinta rimta.

Klaidą padariusi šalis gali nutraukti sutartį tik tuo atveju, kai kita šalis atitinka vieną iš keturių sąlygų:

Pirma sąlyga: abi šalys veikė pagal tą pačią klaidą.

Antra sąlyga: klaida, padaryta vienos šalies, buvo sukelta kitos šalies. Tai atvejis, kai klaida gali būti susieta su konkrečiu pateikimu, padarytu pastarosios šalies, nesvarbu ar jis būtų aiškiai išreikštas ar numanomas, aplaidus ar nekaltas; arba kai tam tikras elgesys tam tikromis aplinkybėmis gali būti traktuojamas kaip pateikimas. Netgi tylėjimas gali lemti klaidą.

Trečia sąlyga: kita šalis žinojo arba turėjo žinoti apie klaidą, kurią padarė suklydusioji šalis, o palikti suklydusią šalį klaidoje prieštarauja sąžiningos prekybos standartams. Tai, ką kita šalis turėjo žinoti, yra tai, ką normaliai atidus ir protingas asmuo turėjo žinoti, atsidūręs tokioje pačioje padėtyje kaip ši šalis. Norėdama nutraukti sutartį, klaidą padariusi šalis taip pat privalo įrodyti, kad kita šalis privalėjo informuoti apie jos klaidą.

Ketvirta sąlyga: kita šalis (ne klaidą padariusi šalis), iki sutarties nutraukimo, pagrįstai neveikė pagal sutarties sąlygas.

Taip pat galima išskirti atvejus, kai klaidą padariusioji šalis negali nutraukti sutarties:

Pirma, kai klaida yra padaryta dėl klaidą padariusios šalies aplaidumo. Tokiu atveju būtų nesąžininga kitos šalies atžvilgiu leisti klaidą padariusiai šaliai nutraukti sutartį.

Antra, kai klaidą padariusi šalis yra prisiėmusi klaidos riziką. Klaidos rizikos prisiėmimas yra dažna spekuliacinių sutarčių ypatybė. Šalis gali sudaryti sutartį, tikėdamasi, kad jos tam tikrų faktų egzistavimo priėmimas pasirodys teisingas, bet vis dėlto ji turi prisiimti ir riziką, kad gali būti ir ne taip. Esant tokioms aplinkybėms, jai nebus suteikta teisė nutraukti sutartį dėl savo klaidos. Kartais riziką prisiima abi šalys. Tačiau spekuliacinės sutartys, kurios susijusios su prieštariniais būsimų pokyčių lūkesčiais, pvz., lūkesčiais, susijusiais su kainomis ar valiutų kursais, negali būti nutrauktos klaidos pagrindu, nes klaida nebūtų sutarties sudarymo metu egzistuojantis faktas.

Pagal UNIDROIT Principų 3.7 str., jeigu šalis esant padarytai klaidai gali pasinaudoti gynybos būdais dėl sutarties nevykdymo, ji negali anuliuoti sutarties. Tokia nuostata sumažina klaidos, kaip sutarties anuliavimo pagrindo, reikšmę.⁵⁹

LR CK 1.90 str. įtvirtina visas esmines UNIDROIT Principų suformuluotas klaidos instituto nuostatas. Suklydimu laikoma klaidinga prielaida apie egzistavusius esminius sandorio faktus sandorio sudarymo metu. Taigi tik iš esmės suklydus sutartis gali būti pripažinta negaliojančia. Kada suklydimas yra esminis įtvirtinta LR CK 1.90 str. 3d.

Dėl suklydimo sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu

<...> 3. Suklydimas turi esminės reikšmės, kai buvo suklysta dėl paties sandorio esmės, jo dalyko ar kitų esminių sąlygų arba dėl kitos sandorio šalies civilinio teisinio statuso ar kitokių aplinkybių, jeigu normaliai atidus ir protingas asmuo, žinodamas tikrąją reikalų padėtį, panašioje situacijoje sandorio nebūtų sudaręs arba būtų jį sudaręs iš esmės kitokiomis sąlygomis. Suklydimas taip pat laikomas esminiu, jeigu klydo abi šalys arba vieną šalį suklydino kita šalis, neturėdama tikslo apgauti, taip pat kai viena šalis žinojo ar turėjo žinoti, kad kita šalis suklydo, o reikalavimas, kad suklydusi šalis įvykdytų sutartį, prieštarautų sąžiningumo, teisingumo ar protingumo principams.<...> (LR CK 1.90 str. 3 d.).

Taigi iš esmės yra taikomas tas pats UNIDROIT Principų reikalavimas, kad kita šalis bent jau žinotų apie pirmosios padarytą klaidą. Priešingu atveju, kai neklydusi šalis nežino apie kitos šalies suklydimą, sąžiningos šalies interesų apsaugai yra teikiamas prioritetas ir suklydusi šalis negali reikalauti pripažinti sutartį negaliojančia. Taip pat sutarties pripažinimas negaliojančia dėl suklydimo yra negalimas, jeigu šalis suklydo dėl savo didelio neatsargumo arba kai tai šaliai tenka rizika suklysti.

Žvelgiant į Lietuvos teisę, matyt pagrindinė kliūtis pripažinti šalies suklydimą dėl teisės, kaip pagrindą sutarčiai pripažinti negaliojančia, yra LR CK 1.6 str. nuostata, jog įstatymų

⁵⁹ Drazdauskas S., *supra* note 4, p.219.

nežinojimas ar netinkamas jų suvokimas neatleidžia nuo juose numatytų sankcijų taikymo ir nepateisina įstatymų reikalavimų nevykdymo ar netinkamo vykdymo.⁶⁰ Lietuvos Aukščiausiasis teismas taip pat yra išaiškinęs, kad įstatymai yra viešai skelbiami ir kiekvienas žmogus turi galimybę juos žinoti, o prieš sudarydamas sandorį, patikrinti, kokias pareigas jis įgis sandorio pagrindu ar kokias teises jis praras.⁶¹

Apgaulė. Šalies sutarties nutraukimas apgaulės pagrindu yra panašus į sutarties nutraukimą dėl tam tikros klaidos. Apgavystė gali būti traktuojama kaip ypatingas klaidos atvejis, sukeltas kitos šalies. Apgavystė, kaip ir klaida, gali būti tiek klaidingų faktų pateikimas, nesvarbu, išreikštas ar numanomas, tiek teisingų faktų neatskleidimas.

Pagrindinis apgavystės ir klaidos skirtumas gali būti paaiškinamas, atskleidus apgaulinę šalies pateikimo ar neatskleidimo pobūdį ir tikslą. Apgautai šaliai teisę nutraukti sutartį suteikia svarbių faktų „apgavikiškas“ pateikimas ar jų neatskleidimas. Toks elgesys laikomas apgavyste, jei jis yra padarytas siekiant, kad kita šalis padarytų klaidą, ir taip įgyti pranašumą kitos šalies nenaudai.

Smerktinas sukčiavimo pobūdis yra tas, kuris suteikia pakankamai pagrindo sutarties nutraukimui be papildomų UNIDROIT Principų 3.5 str. sąlygų, kuriuose numatytos aplinkybės, kurioms esant, klaida laikoma svarbia.

UNIDROIT Principuose formuluojamose tiek klaidos, tiek apgaulės taisyklėse, šaliai yra neleidžiama nutylėti informacijos, kuomet sąžiningumas reikalauja ją atskleisti (3.5 str., 3.8 str.).

LR CK 1.91 str. nustato, kad apgaule yra laikomas elgesys, kuriuo viena šalis siekia suklaidinti kitą sandorio šalį. Taigi apgaule yra laikomas tyčinis asmens elgesys siekiant suklaidinti sandorio šalį ir taip ją palenkiant sudaryti sandorį. Klaidinančiu elgesiu gali būti tiek veiksmai, tiek ir neveikimas, kai asmuo neatskleidžia aplinkybių, kurias jis privalo atskleisti, jeigu, vadovaujantis protingumo, teisingumo ir sąžiningumo principais, tos aplinkybės turėjo būti atskleistos kitai šaliai. LR CK 1.91 str. 5 d. turėtų būti interpretuojama plačiai, apgaule pripažįstant ir tuos veiksmus, kuriais klaidinama ir ne dėl esminių sutarties aplinkybių, jeigu tik tokia apgaulė įtakojo šalies apsisprendimą sudaryti sutartį.

Grasinimas. Grasinimas pats savaime nėra pakankama priežastis sutarties nutraukimui. Sukelta grėsmė turi būti neišvengiama ir rimta, kad asmuo, kuriam grasinama, sudarytų sutartį sąlygomis, kurias pasiūlė kita pusė, neturėdamas kito priimtino pasirinkimo. Grasinimo

⁶⁰ Drazdauskas S., *supra* note 4, p. 221.

⁶¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. rugsėjo 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. Zybartienė v. S. Vaitkus* (bylos Nr. 3K-3-745/2001).

neišvengiamumas ir rimtumas turi būti vertinamas pagal objektyvų standartą, atsižvelgiant į kiekvieno atvejo aplinkybes.

Be to, grasinimas turi būti nepateisinamas. UNIDROIT Principų 3.9 str. pateikiami du nepateisinamo grasinimo atvejai. Pirmasis atvejis numato situaciją, kurioje veiksmai ar neveikimas, kuriais buvo pagrasinta sutartį sudarančiai šaliai yra savaime neteisėti (pvz., fizinis užpuolimas). Antrasis atvejis numato situaciją, kurioje veiksmai ar neveikimas, kuriais buvo pagrasinta, savaime yra teisėti, bet tikslas, kuriuo siekiama grasinimu, yra neteisėtas (pvz., pateikti ieškinį teismui, vien tik siekiant priversti kitą šalį sudaryti sutartį pasiūlytomis sąlygomis). Kad būtų galima taikyti šį straipsnį, grasinimas nebūtinai turi būti išreikštas asmeniui ar nuosavybei, grasinimas gali neigiamai paveikti reputaciją ar išimtinai ekonominius interesus.

Taigi, UNIDROIT Principų 3.9 str., numatančiame grasinimą kaip sutarties anuliavimo pagrindą, įtraukiami visi minėti grasinimo elementai, t.y. grasinimas turi būti realus ir rimtas, nepalikti šaliai jokios protingos alternatyvos, bei turi būti išreikštas arba neteisėtu veiksmu arba nors ir teisėtu veiksmu, tačiau kurio naudojimas verčiant kitą šalį sudaryti sutartį yra nepateisinamas.⁶²

LR CK 1.91 str. grasinimo, kaip pagrindo sutarčiai pripažinti negaliojančia, elementai iš esmės sutampa su išdėstytais UNIDROIT Principuose. Pagal LR CK 1.91 str. 4 d. nustatant grasinimo realumą turi būti atsižvelgiama į eilę objektyvių aplinkybių (šalies amžių, finansinę bei ekonominę būklę, lytį ir kt.), kas netiesiogiai rodo, jog grasinimui įvertinti reikėtų naudoti objektyvius kriterijus. Galima pastebėti, kad LR CK 1.91 str. 4 d. realiu grasinimu taip pat laikomas ekonominis spaudimas, siekiant priversti kitą šalį sudaryti jai ekonomiškai ypač nenaudingą sandorį.⁶³

Esminė nelygybė. Ši nuostata suteikia teisę šaliai nutraukti sutartį tais atvejais, kai šalių įsipareigojimai yra tokie skirtingi, kad viena šalis turi nepagrįstai didelį pranašumą. Nepagrįstai didelis pranašumas turi egzistuoti sutarties sudarymo metu. Sutartis, kuri jos sudarymo metu nebuvo pernelyg nesąžininga, bet tokia tapo vėliau gali būti adaptuota ar nutraukta. Pranašumas turi būti ne tik pernelyg didelis, bet ir nepateisinamas.

Ar reikalavimas nutraukti sutartį bus patenkintas priklauso nuo visų svarbių aplinkybių įvertinimo. UNIDROIT Principų 3.10 str. nurodo du konkrečius veiksnius, į kuriuos reikia atkreipti dėmesį.

⁶² UNIDROIT Principles of international commercial contracts, *supra* note 7.

⁶³ Drazdauskas S., *supra* note 4, p. 228.

Nevienoda derybų pozicija. Vienas veiksnys yra susijęs su tuo, kad viena šalis yra įgijusi nesažiningą pranašumą dėl kitos šalies priklausomybės, ekonominio silpnumo ar neatidėliotinių poreikių, jos neapdairumo, neišmanymo, nepatyrimo ar derybų įgūdžių stokos. Kalbant apie vienos šalies priklausomumą nuo kitos šalies, reikia pastebėti, kad vien tik pranašesnė derybinė galia, susiklosčiusi dėl rinkos sąlygų, nėra pakankama.

Sutarties prigimtis ir tikslas. Antrasis veiksnys, į kurį turi būti atkreiptas ypatingas dėmesys, yra sutarties prigimtis ir tikslas. Būna tokių situacijų, kai nepagrįstai didelis pranašumas yra nepateisinamas net jei šalis, kuri turėtų iš to gauti naudos, nepasinaudojo silpna kitos šalies derybų pozicija.

Kiti veiksniai. Gali tekti atsižvelgti ir į kitus veiksnius, pvz., verslo ar prekybos etiką.

Sutarties, ar jos atskirų sąlygų, nutraukimas, remiantis UNIDROIT Principų 3.10 str., priklauso nuo bendrųjų normų, išdėstytų 3.14–3.18 straipsniuose.

Tačiau, remiantis UNIDROIT Principų 3.10 str. 2 paragrafu ir šalies, kuri turi teisę reikalauti nutraukti sutartį, prašymu, teismas gali adaptuoti sutartį, siekdamas suderinti ją su prekybos elgesio standartais. Taip pat, pagal 3 paragrafą, šalis, gavusi pranešimą apie sutarties nutraukimą gali prašyti tokios adaptacijos, jeigu ji informuoja sutartį nutraukiančią šalį apie tokį prašymą iškart gavusi pranešimą apie sutarties nutraukimą ir prieš tai, kol sutartį nutraukusi šalis nepradėjo pagrįstai veikti pagal šį pranešimą. Jei šalys nesutaria, ką sutartyje reikia adaptuoti, tuomet teismas sprendžia, ar sutartį reikia nutraukti, ar adaptuoti, ir jei adaptuoti, tai kurias jos sąlygas. Jei savo pranešime ar vėliau šalis, kuriai suteikta teisė nutraukti sutartį, reikalauja tik adaptacijos, ji netenka teisės į sutarties nutraukimą.

LR CK 6.228 str. yra visiškai analogiškai suformuluotas kaip ir UNIDROIT Principų 3.10 str., todėl jo turinys turi būti aiškinamas analogiškai. Lietuvos teisės doktrinoje, LR CK 6.228 str. Komentare, šio straipsnio normos iš esmės analogiškai interpretuojamos kaip ir UNIDROIT principų 3.10 straipsnis, pabrėžiant, kad LR CK 6.228 str. yra šio UNIDROIT Principų straipsnio atitikmuo.⁶⁴

2.2.2 Sutarčių galiojimas Jungtinių tautų konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių. *Favor contractus* teorijos sritį, susijusią su galiojimo klausimais, galima rasti UNIDROIT Principų 3 dalyje ir Europos sutarčių teisės principų 4 dalyje. Vienos Konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių nėra atskiro skyriaus nuostatoms dėl sutarčių galiojimo. Vienos Konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių I

⁶⁴ Mikelėnas V., *supra* note 12, p. 304-306.

dalis numato Konvencijos taikymo parametrus – kokius klausimus ji apima ir kokius ne. Vienas iš tokių yra galiojimo klausimas, kuris pašalintas iš 4 str. a punkto:

Ši konvencija reglamentuoja tik pirkimo ir pardavimo sutarties sudarymą bei pirkėjo ir pardavėjo teises ir pareigas, kylančias iš tokios sutarties. Išskyrus tuos atvejus, kai Konvencijoje aiškiai numatyta kitaip, ji nėra susijusi su:

(a) sutarties, bet kurios jos nuostatos ar jos naudojimo galiojimu.

Peržvelgus 4(a) str. rengimo istoriją, akivaizdu, kad sutarčių galiojimo išimtis buvo priimta siekiant apsaugoti skirtingus valstybių interesus, ginamus skirtingų jų vidaus įstatymų. Straipsnio rengimo istorija atskleidžia, jog 4(a) str. rengėjai sukūrė jį, kad jis „tarnautų kaip spraga, kuri padėtų pritaikyti konvenciją kiekvienai vidaus teisės sistemai.“⁶⁵ Tačiau straipsnis, kuris buvo įtrauktas į Vienos Konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo ir pardavimo sutarčių tam, kad šis griežtas normų rinkinys taptų lankstesnis ir lengviau pritaikomas skirtingose nacionalinės teisės sistemose, sukėlė tik dar daugiau painiavos. Kadangi 4 str. neapibrėžia sutarties ar jos nuostatų galiojimo, užduotis numatyti, kam ir kada turi būti nustatomas galiojimas bei kokios to pasekmės, buvo palikta pačioms valstybėms su skirtingomis vidaus teisės sistemomis.⁶⁶ Kadangi šios vidaus teisinės sistemos neturi bendros formulės, pagrindinė priežastis, kodėl galiojimo klausimas buvo apeitas – skirtingos ir stiprios nacionalinių teisių tradicijos.

Galima atlikti paprastą įstatymų konflikto analizę, kuri parodytų, kuriomis valstybės sutarčių galiojimo normomis galima pasinaudoti kaip spragomis siekiant apeiti 4(a) str. dviprasmiškumą, tačiau problema kyla tada, kai sutarties negaliojimo priežastys, taikomos pagal valstybės vidaus įstatymus, yra susijusios su aplinkybėmis, kuriomis, remiantis konvencija, galima reikalauti teisės gynimo priemonių.⁶⁷ Pavyzdžiui, kai kurių valstybių vidaus įstatymai leidžia nutraukti sutartį, jei nevykdomos tikslios mokėjimo sąlygos, „kadangi susitarimas dėl mokėjimo laikomas pirkimo ir pardavimo sutarties viena iš *essentialia*“⁶⁸ sąlygų.“⁶⁹ Tačiau, remiantis Konvencijos 55 str., jei nėra tikslių mokėjimo sąlygų, „laikoma, kad šalys [...] numanoma susitarė dėl kainos, bendrai taikomos sutarties sudarymo momentu už tokias pat atitinkamos prekybos šakos prekes, parduodamas panašiomis aplinkybėmis“. Nors galima rasti

⁶⁵ Hartnell H.E. *Rousing the Sleeping Dog: The Validity Exception to the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 18 *Yale Journal of International Law* 1-93 (1993) // <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/hartnell.html>; prisijungimo laikas: 2012-01-25.

⁶⁶ Drobnig U. *Substantive Validity*, 40 *American Journal of Comparative Law* 635-644 (1992) // <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/drobnig2.html>; prisijungimo laikas: 2012-01-25.

⁶⁷ *Ibid.*

⁶⁸ *Essentialia negotii* – lotynų teisinis terminas, naudojamas sutarčių teisėje. Reikšmė – esminis aspektas arba pagrindinės sąvokos.

⁶⁹ Drobnig U., *op.cit.*

konsensusą tam tikrais sutarties galiojimo klausimais, pvz., prievartos atveju, šiuo atveju akivaizdu, kad problema, kuri iš pirmo žvilgsnio atrodo kaip valstybės vidaus teisės klausimas, gali labai pabloginti valstybės tarptautinę prekybą.⁷⁰ Šis faktas ilgą laiką buvo didelių diskusijų, kaip išspręsti 4(a) str. sukurtą dviprasmiškumą, objektu.

Dėl šios priežasties labai svarbu sukurti vienodas gaires 4(a) str. aiškinimui. Pirmąsias tokias gaires pateikė patys Konvencijos rengėjai. Konvencijos 7(1) str. teigia: „Aiškinant konvenciją, pirmiausia turi būti atsižvelgta į jos tarptautinį pobūdį ir poreikį skatinti jos taikymo vientisumą bei laikymąsi tarptautinės prekybos mastu.“ Šiuo straipsniu norima pasakyti, kad netgi ten, kur taikytina valstybės vidaus teisė, ji turi būti taikoma taip, kad konvencija galėtų būti taikoma plačiausiu jos įmanomu mastu, siekiant įgyvendinti jos tikslą, kuris turi pasitarnauti kaip teisės normų, reglamentuojančių tarptautinės prekybos šalių santykius, vienytojas.⁷¹ Kitaip tariant, sąvoka „galiojimas“ turi būti taikoma atsižvelgiant į konvenciją kaip visumą.

Turint omenyje konvencijos pobūdį, jos aiškintojai pasiūlė analizės procesą, kuris turėtų padėti aiškinti 4(a) str. ir kuris remiasi paties straipsnio formuluote. Pasak šių aiškintojų, esminis klausimas yra ar aplinkybėms aiškinti pasitelkiami tiek vidaus įstatymai, tiek Konvencija.⁷² Jei taip, į pirmą planą išeina 4(a) str. išlyga „išskyrus tuos atvejus, kai aiškiai numatoma kitaip“; kadangi Konvencija aiškiai numato normos taikymą pagal aplinkybes, tai valstybės vidaus įstatymai yra netaikytini. Vienas toks pavyzdys būtų Konvencijos norma, numatyta sutarties formai. 11 str. teigiama, kad „pirkimo ir pardavimo sutartis nebūtinai turi būti sudaryta raštu arba atitikti bet kokią reikalavimą formos atžvilgiu.“ Kadangi formos reikalavimas yra aiškiai neįtrauktas į Konvenciją, draudžiama taikyti vidaus rašybos reikalavimus. Kita vertus, klausimams, apie kuriuos konvencijoje nekalbama, turėtų būti taikoma valstybės vidaus teisė.⁷³ Šiai kategorijai priskiriami klausimai apima neteisėtumą, veiksnumą, sukčiavimą, klaidas, prievartą ir nesąžiningumą.⁷⁴ Visi šie klausimai, skirtingai sprendžiami skirtingose valstybių vidaus teisės sistemose, ir yra sutarties galiojimo klausimai. Vienas iš šio fakto paaiškinimų yra tas, kad konvencija numato tik teises ir pareigas, kylančias iš sutarties, o tokie dalykai kaip, pvz., sukčiavimas kyla sutarties įgyvendinimo procese, o ne iš pačios sutarties.⁷⁵

⁷⁰ Hartnell H.E., *supra* note 65.

⁷¹ *Ibid.*

⁷² Heiz C.R. *Validity of Contracts Under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 20 Vanderbilt Journal of Transnational Law 639-663 (1987) // <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/heiz.html>; prisijungimo laikas: 2012-01-25.

⁷³ Attorney N.N., Har-Sinay N. *Contract Validity and the CISG: Closing the Loophole* // http://www.barlawyers.com/CISG.htm#_edn11; prisijungimo laikas: 2012-01-25.

⁷⁴ Schlechtriem P. *Uniform Sales Law - The UN-Convention on Contracts for the International Sale of Goods* (1986) // <http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/slechtriem-04.html>; prisijungimo laikas: 2012-01-25.

⁷⁵ Heiz C.R., *op.cit.*

Ši analizė, kuri susijusi su neigiama norma, neįtraukiančia galiojimo klausimų į 4(a) str. ir teigiama „išskyrus tuos atvejus, kai aiškiai numatoma kitaip“ norma, yra tik viena iš kelių teorijų, aiškinančių kaip turėtų būti suprasta galiojimo išimtis. Kitas siūlomas požiūris yra peržiūrėti visus galiojančius vidaus įstatymus, susijusius su galiojimo klausimais ir valstybės laikomais privalomais.⁷⁶

Kadangi Konvencijos deklaruojamas tikslas yra pašalinti visas teises kliūtis tarptautinei prekybai, būtų labai logiška peržvelgti ne tik tarptautinių teismų bylas, bet ir pačių skirtingų teisinių sistemų įstatymus, ieškant įstatymo, kurį būtų galima panaudoti kaip etaloną, kuriant bendrą įstatymą. Kaip tokio teisinės sistemos pavyzdį, pasitelksime Izraelio valstybę. Nors valstybė Konvenciją įtraukė į savo įstatymus 1999 m., ji išsaugojo savo sutarties sudarymo normas, kurios aptariamose 1973 m. Sutarčių įstatyme (Bendrojoje dalyje). Tarptautinės prekybos aspektai, kurie yra numatyti Konvencijoje, pvz., oferta ir akceptas, taip pat aptariamieji Izraelio Sutarčių įstatyme, kartu su aspektais, kurių nenumato Konvencija (iš kurių svarbiausias yra sutarties negaliojimo klausimas).

1973 m. Sutarčių įstatymo 30 str. teigia, kad jei sutarties objektas ar sutarties turinys yra „neteisėtas, nemoralus ar nesuderinamas su viešąja tvarka“, sutartis yra negaliojanti.⁷⁷ Be to, 14–18 įstatymo straipsniuose pateikti veiksniai, kuriems vienaip ar kitaip pasireiškusi, susitariančioji šalis gali nutraukti sutartį, t. y. klaida, apgavystė, prievarta, (turto) prievartavimas. Klaida yra apibrėžiama fakto ar teisės klaida.⁷⁸ Toliau straipsnis numato, kad klaida gali būti sutarties nutraukimo pagrindas tik tuo atveju, jei sutartis negali būti išsaugota ištaisant klaidą. Apgavystė yra apibrėžiama kaip „faktų neatskleidimas kitai šaliai, kurie, pagal įstatymus, papročius ar aplinkybes, turėjo būti atskleisti“, ir gali būti pagrindas sutarties nutraukimui, jeigu ji lėmė klaidą, kurios pagrindu nukentėjusioji šalis sudarė sutartį.⁷⁹ Prievarta gali būti pagrindas nutraukti sutartį, jei asmuo sudarė sutartį, kitai sutarties šaliai panaudojus jėgą ar grasinimus, išskyrus tuos atvejus, kai „sąžiningas įspėjimas, kad galima pasinaudoti savo teisėmis, nelaikomas grasinimu“. ⁸⁰ Galiausiai sutarties nutraukimas remiantis (turto) prievartavimo aktu, galimas tada, kai šalis ar jos atstovas, sudarydamas sutartį pasinaudoja kitos šalies nelaime, nepatyrimu, protiniu ar fiziniu silpnumu, o sutarties sąlygos yra nepagrįstai nepalankios.⁸¹

Izraelio teismų praktika, susijusi su sutarčių galiojimo klausimu. Norint panaudoti Izraelio įstatymo modelį kuriant bendrą sutarties galiojimo įstatymą, neužtenka tik žiūrėti į patį

⁷⁶ Hartnell H.E., *supra* note 65.

⁷⁷ 1973 m. Izraelio sutarčių įstatymas, *supra* note 41, 30 straipsnis.

⁷⁸ *Ibid.*, 14(d) straipsnis.

⁷⁹ *Ibid.*, 15 straipsnis.

⁸⁰ *Ibid.*, 17 straipsnis.

⁸¹ *Ibid.*, 18 straipsnis.

įstatymą – dar reikia stebėti, kaip jis buvo pritaikytas Izraelio teismų praktikoje⁸². Byloje **Ben Lulu v. Atrash Elias** ieškovas ir atsakovas rado susitarimą dėl atsitikimo, per kurį ieškovas patyrė nuostolių. Susitarimas neleido reikšti tolesnių pretenzijų. Atradus dar daugiau padarytos žalos, ieškovas dar kartą pateikė ieškinį prieš atsakovą, kuris savo ruožtu teigė, kad šis ieškinys yra neteisėtas, remiantis pirmuoju susitarimu. Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad sutartis yra rizikos paskirstymo priemonė ir kad teismas neturėtų kliudyti įgyvendinti galiojančią sutartį vien dėl to, kad šalys, rengdamos susitarimą, į sutartį įtraukė žinomą faktą.

Nors neapibrėžtumas negali būti negaliojimo priežastis, Izraelio Aukščiausiasis Teismas pripažino niekinėmis sutartis, kurios sudarytos apgaulės pagrindu. Byloje **Meir Vofna v. Ogash** pora ieškojo namo ramioje vietoje. Namo pardavėjas primygtinai prašė, kad pora atvyktų apžiūrėt jo parduodamą namą būtent šeštadienį, žydų poilsio dieną. Pasirašę sutartį, pirkėjai suprato, kad namas yra netoli triukšmingos statybų zonos ir kad pardavėjas jiems tyčia aprodė namą tą dieną, kai nevyksta jokių statybos darbų. Teismas sutartį anuliavo.

Prievarta taip pat gali būti priežastis sutarčiai anuliuoti. Byloje **Rahamim v. Expomedia Ltd** įmonės atstovai sąžiningai stengėsi panaikinti sutartį, remdamasi tuo, kad atsakovas, su kuriuo buvo sudaryta partnerystės sutartis, privertė juos investuoti daugiau pinigų, grasindamas pabaigti projektą, kol jis dar net neprasidėjo. Izraelio Aukščiausiasis Teismas nusprendė, kad ekonominis spaudimas yra pakankama priežastis anuliuoti sutartį. Byloje **Diyur Laole Ltd. V. Keren** teismo buvo nuspręsta, kad prievartos pagrindas sutarties nutraukimui gali būti panaudotas prievartos aktui įvykus bet kada iki sutarties pasirašymo, t. y. iki faktinio sutarties sudarymo, bet ne bet kada po jo.

Galiausiai byloje, kurioje moteris siekė nutraukti santuokos sutartį, Izraelio teismas rėmėsi Izraelio Sutarčių įstatymo 30 str., kuriame teigiama, kad teismas gali nutraukti sutartį, kuri yra nesuderinama su vertybėmis, interesais ir pagrindiniais principais, kuriuos valstybės teisinė sistema siekia apsaugoti ir plėtoti.⁸³

Kuriant bendrą įstatymą dėl sutarčių galiojimo, svarbu išanalizuoti, kaip viena su kita iškilusius konfliktus sprendžia konkrečios sutartis pasirašiusios valstybės. Pavyzdžiui, minėtos Izraelio sutarčių galiojimo normos yra panašios į Kinijos. Remiantis Kinijos Liaudies Respublikos Sutarties įstatymu, sutartis negalioja, jei ji sudaryta panaudojus apgaulę ar prievartą, turi neteisėtą tikslą, kenkia visuomenės interesams arba pažeidžia privalomuosius įstatymus ar reglamentus. Be to, šalis turi teisę kreiptis į teismą prašydama pakeisti ar atšaukti sutartį, kuri

⁸² Attorney N.N., Har-Sinay N., *supra* note 73.

⁸³ *Ibid.*

sudaryta klaidingo supratimo pagrindu, sudarymo metu buvo aiškiai nesąžininga arba buvo sudaryta pasinaudojus vienos šalies nepalankia padėtimi.⁸⁴

Taip pat panaši į Izraelio įstatymus yra ir Europos sutarčių teisė. Remiantis Europos sutarčių teisės principais, sutartis gali būti nutraukta, jei ji buvo sudaryta apgaulingo klaidinimo, apgaulingo neatskleidimo, grasinimų pagrindu arba kai viena šalis turi pernelyg didelę naudą ar nesąžiningą pranašumą. Atskiros sutarties sąlygos gali būti panaikintos, jei dėl jų nebuvo derėtasi ir jos lemia didelį šalių teisių ir pareigų disbalansą.⁸⁵

Lyginant kiekvienos pasirašančios šalies įstatymus, yra svarbu užtikrinti, kad bendras įstatymas dėl sutarčių galiojimo, kartą sukurtas, per toli nenukryps nuo kiekvienos valstybės interesų ir padės nustatyti pusiausvyrą, kuri atitiks Konvencijos tikslus.

Kai Konvencijos rengėjai susiruošė sukurti bendrą įstatymą, jų deklaruojamas tikslas buvo skatinti tarptautinės prekybos vystymąsi, nepamirštant, kad pasaulyje teisinės, socialinės ir ekonominės sistemos labai skiriasi. Nors dauguma klausimų buvo apsvastyta ir išspręsta kuriant Konvenciją, tačiau galiojimo klausimas kilo diskutuotinas ir mįslingas. Konvencijos šalininkai gali teigti, kad sutarties galiojimo klausimo sprendimo atidėliojimas keliuose skirtingose teisinėse sistemose suteikia lankstumo, įgyvendinant konvenciją, tačiau faktas lieka faktas – tol, kol nėra sukurta bendro įstatymo dėl sutarčių galiojimo, skirtingos teismų sistemos taikys skirtingą teisę, šalys neturės jokio savo lūkesčių tęstinumo. Norint sukurti bendrą įstatymą, reikia lyginti skirtingų šalių įstatymus ir rasti įstatymų, kurie numato klaidos, privartos, neteisėtumo ir kt. atvejus, konsensą.⁸⁶

Apibendrinant reikėtų pažymėti, kad kalbant apie *favor contractus* principo veikimą sprendžiant sutarties galiojimo klausimus yra išskiriamos ir taikomos kelios taisyklės, prioritetą teikiančios sutarties galiojimui. Pirmoji, nustatanti, kad sutarties galiojimui pakanka šalių susitarimo. *Soft law* instrumentuose nėra išskiriamos realinės sutartys ir visos sutartys laikomos sudarytomis nuo susitarimo. Todėl realinių sutarčių išskyrimas Lietuvos sutarčių teisėje nesuderinamas su sutartinių santykių skatinimo prioritetais, neatitinka *favor contractus* principo ir nedera su šiuolaikine sutarčių teise. Kita taisyklė, prioritetą teikianti sutarties galiojimui, skirta situacijoms, kai sutartį įvykdyti yra neįmanoma. Neįpareigojantys tarptautiniai instrumentai atitinka moderniausias verslo tendencijas pripažindami, kad faktas, jog sutarties sudarymo metu buvo neįmanoma vykdyti priimtų įsipareigojimų, nedaro jokios įtakos sutarties galiojimui.

⁸⁴ Kinijos Liaudies Respublikos Sutarties įstatymas // <http://www.law-bridge.net/english/LAW/20064/0222320014345.html>; prisijungimo laikas: 2012-01-25.

⁸⁵ The principles of European contract law, *supra* note 10.

⁸⁶ Attorney N.N., Har-Sinay N., *supra* note 73.

Lietuvos sutarčių teisė neturi panašios nuostatos, kuri visiškai tai atitiktų. Ir apskritai, sutarties galiojimo institute siekiama kiek įmanoma neigti sutarties galiojimą, kai vienai šaliai tampa naudinga, todėl yra žymiai apribojama galimybė anuliuoti sutartį dėl klaidos, apgaulės, grasinimo ar esminės šalių nelygybės, kad būtų išvengta šalių piktnaudžiavimo neigiant sutarties galiojimą. Svarstant sutarties pripažinimo negaliojančia dėl suklydimo atvejus *favor contractus* principas įpareigoja analizuoti, ar šalių teisės negali būti apgintos kitais būdais.

Vienos Konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių, skirtingai nei *soft law* instrumentai, neapibrėžia sutarties ir jos normų galiojimo. Sąvoka „galiojimas“ taikoma atsižvelgiant į Konvenciją kaip į visumą. Galiojimo klausimas buvo apeitas dėl skirtingų ir stiprių nacionalinių teisių tradicijų. Kategorijai sutarties galiojimo klausimų, apie kuriuos Vienos Konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių yra nekalbama, galima priskirti klaidas, sukčiavimą, prievartą, kurie tiek UNIDROIT Principuose, tiek Europos sutarčių teisės principuose, taip plačiai aptariami.

2.3 *Favor contractus* principas sutarties vykdymo etape

Kadangi teisėtai sudaryta sutartis šalims turi įstatymo galią, ji privalo būti vykdoma. Sutarties vykdymas – jos sąlygų realizavimas. Tik įvykdžiusios sutartį, šalys pasiekia rezultatą, kurio tikėjosi ją sudarydamos. Tinkamas sutarties įvykdymas reiškia, kad ji pasibaigė, taigi kad pasibaigė ir sutartinės prievolės.⁸⁷ Yra pripažįstama, jog nepaisant sunkumų, kurie gali iškilti vykdant sutartį, paprastai sutarties šalys yra suinteresuotos išsaugoti sutartinius santykius, negu kad nutraukti sutartį ir ieškoti rinkoje alternatyvių prekių ar paslaugų.⁸⁸

Sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms teisinis reguliavimas neabejotinai yra vienas iš svarbiausių *favor contractus* principo elementų.⁸⁹ „Sunkumai“ (angl. *hardship*) yra britiška koncepcija, kurią prancūzų kalboje išreiškia terminas *imprévision*, o vokiečių – *Wegfall des Geschäftsgrundlage*. Sunkumų ir frustracijos skirtumas sutarčių teisėje ne visada yra aiškus. Bendrai kalbant, frustracija yra susijusi su situacija, kai sutartis negali būti iki galo įvykdyta, o sunkumai yra susiję su sutarties ekonominio pagrindo pokyčiais, kurie yra įvykių, kurių sutarties šalys negalėjo iš anksto numatyti, rezultatas (pvz., aukšta infliacija, ryškus atitinkamos valiutos keitimo kurso pokytis ir kt.). Sutarties, kuri patyrė frustraciją, vykdymas tampa nebegalimas, o

⁸⁷ Mikelėnas V.M., *supra* note 51, p.122.

⁸⁸ Bonell M.J. The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: Why? What? How? // Tulane Law Rev. 1994-1995, vol.69. P.1137.

⁸⁹ *Ibid.*

sutarties, kurios vykdymas susidūrė su sunkumais, viena iš šalių tiesiog patyrė ryškų išlaidų, susijusių su sutarties vykdymu, padidėjimą.⁹⁰

Galima išskirti dvi grupes kliūčių, kurios apsunkina sutarties vykdymą:

1. Nuo šalių valios nepriklausančios kliūtys, kurių teisiniai padariniai aptariamai nenugalimos jėgos (*force majeure*) teisiniame institute, taip pat pasikeitusių aplinkybių teisiniame institute.

2. Kliūtys, susijusios su pačių šalių veiksmais ar neveikimu, t.y. priklausančios nuo šalių valios. Tai sutarties pažeidimai, kurie suteikia pagrindą kitai šaliai pasinaudoti įvairiais teisinės gynybos būdais - sustabdyti sutarties vykdymą, nustatyti papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ar net nutraukti sutartį.

2.3.1 Aplinkybės už kurias šalis neatsako. Sutarčių teisės kertinis akmuo bei pagrindinis ir visuotinai pripažįstamas principas yra sutarties vykdytinumas (*pacta sunt servanda*). Jis atspindi prigimtinių teisingumą, kai savanoriškai priimti įsipareigojimai turi būti vykdomi, ir ekonominį apdairumą, nes efektyviai ekonominei veiklai būtini patikimi pažadai. Anot šio principo, šalys privalo laikytis savo sutarties sąlygų. Iki šiol tai tebėra ašinis sutarčių teisės principas, įtvirtinantis teisinį tikrumą bei stabilumą, kuriuo vadovaujamosi ir sudarant tarptautines komercines sutartis.

Praktikoje būna situacijų, kai griežtas sutarties sąlygų laikymasis gali pakenkti siekiamam tikslui. Viena pagrindinių problemų, su kuriomis šalys gali susidurti tarptautinės prekybos srityje, ypač ilgalaikių sutarčių atveju, yra nenumatyti aplinkybių pokyčiai. Gyvename nenuspėjamame pasaulyje, o globaliame kontekste tai dar labiau pastebima. Vis daugiau šalių įsitraukia į gamybos ir tiekimo procesus, todėl neapibrėžtumas vis auga. Tokie įvykiai, kaip pastarųjų metų ekonominių sistemų griūtis, politinė įtampa ir gamtinės katastrofos, teisės ir administravimo priemonių kaita, derinant jas prie technologijų pokyčių, gamtos apsaugos prievolės ar žmogaus teisių apsauga, gali žymiai pakeisti aplinkybes, kuriomis remiantis sutarties šalys skaičiavo riziką, sandorių bei investicijų išlaidas ir naudą. Dėl tokių įvykių sandoris gali apskritai tapti ekonomiškai nenaudingas.

Kuri šalis, įvykus nenumatytiems įvykiams, keičiantiems sutarties pusiausvyrą, turėtų atsakyti už tokio aplinkybių pasikeitimo riziką ir koku mastu? Ar turėtų būti griežtai laikomasi sutarties sąlygų? O gal turėtų būti grąžinama sutarties pusiausvyrą ir išlaikomi sutartiniai santykiai? Šiame kontekste atsiranda priešara tarp griežto formalių sąlygų laikymosi bei

⁹⁰ Rabello A.M., Lerner P., *supra* note 31, p. 601-629.

sutarties vykdytinumo ir lankstesnio, santykinio požiūrio į sutartinius įsipareigojimus, kai pagrindinis dėmesys skiriamas sutartinių santykių išsaugojimui, nors aplinkybės ir pasikeitė.

Vertinant iš lyginamosios teisės perspektyvos, valstybių vietinės teisės sistemos siūlo labai skirtingus sprendimus. Jų nuostatos įvairiu laipsniu palaiko griežtą sutarties sąlygų laikymąsi – *pacta sunt servanda* – arba sutartinių santykių išsaugojimą – *favor contractus*. Į UNIDROIT Principus yra įtrauktos naujoviškos nuostatos, skirtos sutarties vykdymo suvaržymo atvejams spręsti, kurias galima laikyti *favor contractus* principo įvardijimu.

Prancūzijos teisė laikosi išskirtinai griežtos pozicijos, *pacta sunt servanda* principui suteikiančios „absoliučią pirmenybę“ ir žiūrinčios į jį kaip į „svarbiausiąjį principą“. Kasacinis teismas yra nusprendęs, kad teismai neturi teisės keisti šalių sudarytų sutarčių, atsižvelgiant į pasikeitusias aplinkybes, kad ir koks teisingas toks pakeitimas galėtų atrodyti. Šalys privalo susitaikyti su tuo, kad aplinkybės, vyravusios sutarties sudarymo metu, gali pasikeisti. *Imprévision* pripažįstama tik administracinių sutarčių atvejais.⁹¹

Anglijos teisėje frustracijos doktrinos pagrindai buvo padėti byloje *Taylor v Caldwell*. Po šios bylos į sutartį buvo įtraukiama sąlyga, atleidžianti šalį nuo pareigos vykdyti sutartį, jei toks vykdymas tampa fiziškai neįmanomas. Vėliau šios nuostatos taikymas buvo išplėstas, ir ji naudojama situacijose, kai sutarties vykdymas pradeda radikaliai skirtis nuo to, ką šalys apsvarstė šią sutartį sudarydamos. Nepaisant to, teismai nenoriai pripažindavo, kad sutarties tikslas išnyko. Šis griežtas požiūris gali būti susijęs su platesniu tokio sprendimo poveikiu – pripažinus, kad sutarties tikslas prarastas, sutartis būtų automatiškai nutraukiama. Kitaip tariant, Anglijos teisėje laikomasi požiūrio „viskas arba nieko“. Jei sutarčiai netaikytinas frustracijos principas, tuomet sutarties sąlygų turi būti griežtai laikomasi pagal *pacta sunt servanda* principą. Jei pripažįstama frustracija, sutartis automatiškai nutraukiama.⁹²

Vėlesnės kontinentinės teisės sistemos noriau priėmė sutarties vykdymo suvaržymų doktriną. Tad 2002 m. reformuojant Vokietijos civilinį kodeksą⁹³, teisinėje praktikoje išplėtota *Wegfall der Geschäftsgrundlage* doktrina buvo įteisinta jo 313 straipsnyje. Ši nuostata numato, kad, jei reikšmingai pasikeičia sutarties pagrindą sudarančios aplinkybės jau po to, kai sutartis yra sudaryta, arba jeigu yra aišku, kad šalys nebūtų sudarę sutarties (arba būtų sudarę ją kitokiomis sąlygomis), jei tik būtų galėję numatyti tokį pasikeitimą, tuomet galima reikalauti pakeisti tas sutarties nuostatas, kurių nepakeitus, šalys negalėtų sutarties įgyvendinti, tuo pat

⁹¹ Kornet N., *supra* note 6, p. 14-15.

⁹² *Ibid.*

⁹³ Vokietijos civilinis kodeksas // <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BGB.htm>; prisijungimo laikas: 2012-02-22.

metu atsižvelgiant į kiekvieno atskiros atvejo aplinkybes, ypač sutartyje bei teisės aktuose numatytą galimą riziką.⁹⁴

Šią modernią tendenciją teisiškai pripažinti sutarties vykdymo suvaržymų doktriną gali iliustruoti ir Olandijos civilinio kodekso 6:258 str., kuris nustato, kad, pasikeitus aplinkybėms, kai sutartis vienai iš šalių tampa pernelyg sunki našta, šią naštą patirianti šalis gali prašyti panaikinti sutartį arba, kitu atveju, prašyti ją pakeisti taip, kad joje būtų atspindėtas vertės pokytis, atsižvelgiant į rinkos vertes tuo metu, kai sąlygos pasikeičia. Ši nuostata yra tolesnis 6:248 str. nustatyto sąžiningumo principo išplėtojimas.⁹⁵

Ši trumpa lyginamoji apžvalga parodo, kaip vietinės teisės sistemos skirtingai vertina nenumatytą aplinkybių pasikeitimą. Vieni griežtai laikosi *pacta sunt servanda* principo, o kiti pasikeitusių aplinkybių įtakos arba sutarties vykdymo suvaržymų doktriną pripažįsta esant pagrindu pateisinti sutarties nevykdymą ar leisti sutartį nutraukti. Tačiau tai labai griežta priemonė, užbaigianti sutartinius santykius.

Siekiant atspindėti augančią tarptautinę tendenciją, į UNIDROIT Principus yra įtrauktos naujoviškos nuostatos, skirtos nenumatyto aplinkybių pasikeitimo situacijoms spręsti. UNIDROIT Principų 6.2.1 str. atkartoja 1.3 str. įtvirtintą *pacta sunt servanda* principo taikymą, atsiradus sutarties vykdymo suvaržymams. Jei šalis nori būti atleista nuo sutarties vykdymo, neužtenka vien to, kad prievolos vykdyti tapo sudėtingiau. Tačiau 6.2.1 str. nustatytas principas nelaikomas absoliučiu. UNIDROIT Principų 6.2.2 ir 6.2.3 straipsniai reglamentuoja situacijas, kai atsiranda sutarties vykdymo suvaržymų, nustatydami, kad nenumatytam aplinkybių pasikeitimui iš esmės pakeitus sutarties pusiausvyrą, nukentėjusioji pusė turi teisę pareikalauti naujų derybų dėl sutarties sąlygų, siekdama taip atkurti pusiausvyrą arba, jei tai nepavyktų, teisme ar tribunole pakeisti ar nutraukti sutartį.

Iš principo UNIDROIT Principų 6.2.2 str. nustato, kad sutarties vykdymas gali būti pripažįstamas suvaržytu tik tada, kai nenumatyti ir neišvengiami įvykiai, nepriklausantys nuo nukentėjusiosios šalies, iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą. Ar aplinkybių pasikeitimas bus laikomas esminiu pokyčiu, priklauso nuo pačių aplinkybių. Šiuo atveju svarbu, ar vienos iš šalių išlaidos žymiai padidėjo, pavyzdžiui, labai smarkiai išaugus pagrindinių žaliavų kainoms arba priėmus naujus saugos ar aplinkos apsaugos reikalavimus, pabranginusius gamybos procedūras, ar reikšmingai sumažėjo kurios nors šalies iš sutarties vykdymo gaunama nauda, kai, pavyzdžiui, įvyksta rimti rinkos sąlygų pokyčiai (pvz., ypatingai išaugusios

⁹⁴ Keilhack K. The hardship approach in the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and its equivalent in German Law of Obligations - A comparison. GRIN Verlag, 2007. P. 6-8.

⁹⁵ Hartkamp A.S. Judicial discretion under the new civil code of the Netherlands // <http://www.trans-lex.org/123700>; prisijungimo laikas: 2012-02-22.

infliacijos poveikis sutartyje suderėtai kainai), ar išnyko sutarties objektas, dėl kurio sutartis sudaryta (pvz., paskelbtas eksporto embargas prekėms, kurios buvo įsigytos tikintis jas eksportuoti).

Jei prašymas atleisti nuo sutarties vykdymo dėl vykdymo suvaržymų, kaip numatyta UNIDROIT Principų 6.2.3 str., sėkmingai patenkinamas, nukentėjusioji šalis įgauna teisę reikalauti naujų derybų dėl sutarties sąlygų adaptavimo prie pasikeitusių aplinkybių, kad būtų atkurta pusiausvyra. Jei per protingą laikotarpį šalims nepavyksta susitarti dėl sutarties adaptacijos, nukentėjusioji šalis gali kreiptis į teismą ar tribunolą, siekdama nutraukti sutartį arba pakeisti ją taip, kad būtų grąžinta pusiausvyra. Įvertinęs aplinkybes, teismas arba tribunolas gali:

- patvirtinti esamas sutarties sąlygas, jei nėra nustatoma jos vykdymo suvaržymų,
- įpareigoti šalį tęsti derybas, siekiant grąžinti pusiausvyrą,
- pats pakeisti sutarties sąlygas, grąžindamas pusiausvyrą,
- nutraukti sutartį.

Kai yra visos sąlygos, pagal kurias sutarties vykdymo suvaržymai yra pripažįstami, dažniausiai priimamas sprendimas pakeisti sutartį, nes jos nutraukimas yra daug griežtesnė priemonė, o šalių įpareigojimas tęsti nutrauktas derybas gali baigtis nesėkme, nes šalys jau buvo bandžiusios derėtis, tačiau joms pačioms rezultatų pasiekti nepavyko. Sutarties keitimo priemonė tribunolams suteikia pagrindą rasti sprendimą, atspindintį „sąžiningą nuostolių paskirstymą tarp šalių“. Tai, pavyzdžiui, galima pasiekti keičiant kainą arba pristatymo vietą. Keisdamas sutartį, teismas ar tribunolas atsižvelgia į daugelį veiksnių, taip pat ir į tai, kokio laipsnio riziką prisiėmė viena iš šalių ir kokią naudą iš sutarties vykdymo vis dar gali gauti ta šalis, kuri sutartyje yra naudos gavėja. Todėl pakeistoje sutartyje gali būti atspindėtas ne visas pasikeitusių aplinkybių padarytas nuostolis.⁹⁶

UNIDROIT Principų nuostatos dėl sutarties vykdymo suvaržymų atspindi bendrą tarptautinę tendenciją. Štai Vienos konvencijos dėl tarptautinių pirkimo-pardavimo sutarčių 79 str. numatyta galimybė atleisti nuo atsakomybės už sutarties nevykdymą, jei atsiranda kliūtis, kuriai šalis negali daryti įtakos (*force majeure*). Nors ši nuostata aiškiai nekalba apie sutarties vykdymo suvaržymus, tačiau iš principo juos pripažįsta, o neseniai paskelbtoje Konvencijos Patariamiosios tarybos nuomonėje Nr. 7 teigiama, kad Konvencijos dėl tarptautinių pirkimo-pardavimo sutarčių 79 str. gali būti taikomas ir sutarties vykdymo suvaržymų atvejais. Patariamiosios tarybos nuomone, aplinkybių pasikeitimą, kurio tikrai nebuvo galima numatyti iš anksto ir dėl kurio vykdyti sutartį tampa ypatingai sudėtinga, pagal 79 str. galima laikyti

⁹⁶ Kornet N., *supra* note 6, p. 16-18.

„kliūtimi“. Nors dar nėra vienas teismas nėra vienos sutarties šalies atleidęs nuo sutarties vykdymo dėl finansinių vykdymo suvaržymų, tačiau, Patariamiosios tarybos teigimu, „tokia padėtis nedera su daugumos teisės komentatorių nuomone, kad teisinga teisės sistema bendrajam *pacta sunt servanda* principui turėtų suteikti šiek tiek lankstumo, kai iš tikrųjų egzistuoja sutarties vykdymo suvaržymai.“⁹⁷ Bet šioje nuomonėje neapibrėžta, kas sudaro sutarties vykdymo suvaržymus, tik nukreipiama į UNIDROIT Principus.

Ši tendencija atsispindi ir tarptautinėje sutarčių praktikoje. Skirtingos nacionalinės teisės normos gali netenkinti sutarties šalių. Pavyzdžiui, valstybėje, kurios teisė įtvirtina siaurą požiūrį, kaip Prancūzijoje, net ir reikšmingai pasikeitus aplinkybėms, šalys privalės laikytis pirminio susitarimo. Kai kuriose kitose jurisdikcijose, net ir pripažįstančiose sutarties vykdymo suvaržymų galimybę, teisės reikalavimai gali atrodyti ne visai tinkami dėl, pavyzdžiui, radikalių teisės reikalavimų įgyvendinimo padarinių. Pavyzdžiui, ten, kur taikoma frustracijos doktrina, sutartis bus automatiškai nutraukiama, taip užbaigiant ir sutartinius santykius. Tačiau tai gali prieštarauti šalių interesams lygiai taip pat kaip ir griežtas sutarties sąlygų laikymasis. Dėl to sutarties šalys gali nuspręsti, jog palankiausias sprendimas bus į pačią sutartį įtraukti išlygą, numatančią sutarties vykdymo suvaržymų atvejus. Panašu, kad nuo 1970-ųjų tokie punktai į tarptautines sutartis įtraukiami vis dažniau, ypač kai sudaromos ilgalaikės sutartys, kurių atveju aplinkybių pasikeitimas labiau tikėtinas. Tokiuose punktuose būna apibrėžiamos aplinkybės, kurios bus pripažįstamos sukeliančiomis sutarties vykdymo suvaržymus, bei procedūra, kuri tokiu atveju bus taikoma.

Nors pasikeitusių aplinkybių doktrina vis dažniau pripažįstama tarptautiniu mastu, bet, jei tai nėra konkrečiai nustatyta sutartyje, teismai ir arbitražo tribunolai paprastai nenoriai ją taiko ir retai keičia sutartis. Jei sutartyje nėra sutarties vykdymo suvaržymų išlygos, tai dažnai interpretuojama kaip laisvas abiejų šalių pasirinkimas, nes komercinių sutarčių šalys paprastai laikomos patyrusiais profesionalais, kurie gali patys apsisaugoti nuo pasikeitusių aplinkybių poveikio. Todėl sutarties vykdymo suvaržymų nuostata gali būti vertinama kaip atliekanti „pagalbinę funkciją“ ir naudojama tik kraštutiniu atveju, kai sutartyje nebuvo pakankamai aiškiai numatyta, kaip perskirstyti pasikeitusių aplinkybių riziką, ir atsiradusi našta pasiektė „pasiaukojimo ribą“.⁹⁸

Taigi, nepaisant modernizavimo ir naujausių tendencijų, teismai bei arbitražo tribunolai greičiausiai ir toliau ribos UNIDROIT Principų sutarties vykdymo suvaržymų

⁹⁷ CISG Advisory Council Opinion No. 7. Exemption of Liability for Damages Under Article 79 of the CISG // <http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op7.html>; prisijungimo laikas: 2012-02-22.

⁹⁸ Kornet N., *supra* note 6, p. 19.

nuostatų taikymą, efektyvaus teisės įgyvendinimo pagrindu tebelaikydami *pacta sunt servanda* principą ir sutartį keisti leisdami tik tada, kai aplinkybių pasikeitimas yra reikšmingas ir iš esmės pakeičia sutarties pusiausvyrą. Tokiais atvejais nuostata, numatančia atleidimą nuo sutarties vykdymo dėl suvaržymų, siekiama išsaugoti sutartinius santykius ir šitaip aiškiai įvardijamas *favor contractus* principas.

Būtina pažymėti, kad sutarties vykdymas pasikeitus aplinkybėms tiek, kad sutarties vykdymas netampa neįmanomas, bet žymiai pasunkėja, reglamentuotas ir LR CK 6.204 str.: „*kai sutarties įvykdymas sudėtingesnis, nukentėjusi šalis turi teisę kreiptis į kitą šalį prašydama sutartį pakeisti*“. Šis straipsnis atitinka UNIDROIT Principų 6.2.3 str. Toks prašymas turi būti motyvuotas ir pareikštas nepateisinamai neuždelsus po atitinkamų aplinkybių atsiradimo. Per protingą terminą šalims nesutarus dėl sutarties pakeitimo, abi šalys turi teisę kreiptis į teismą, kuris gali nutraukti sutartį ir nustatyti sutarties nutraukimo datą bei sąlygas, arba pakeisti sutarties sąlygas, kad būtų atkurta šalių sutartinių prievolių pusiausvyrą. Taigi, LR CK laikomasi to paties požiūrio, jog sutarties vykdymo pasunkėjimas savaime neatleidžia sutarties šalies nuo pareigos įvykdyti sutartį ir nesuteikia teisės sustabdyti savo įsipareigojimų vykdymo, kitaip tariant, prioritetas teikiamas sutarties išsaugojimo (*favor contractus*) principui. Jeigu pasikeitusios aplinkybės tik apsunkina sutarties vykdymą, sutartis turi būti išsaugoma ir turi būti sprendžiama, kaip sutartis bus vykdoma esant pasikeitusioms aplinkybėms.

2.3.2 Sutarties pažeidimas. *Favor contractus* principas yra labiausiai pastebimas, kai sutartis yra nevykdoma. Viena iš kliūčių, apsunkinančių sutarties vykdymą, yra sutarties pažeidimas, kuris susijęs su pačių šalių veiksmais ar neveikimu. Sutarties pažeidimai suteikia pagrindą kitai šaliai pasinaudoti įvairiais teisinės gynybos būdais – papildomo termino nustatymu sutarčiai įvykdyti, pakaitinių prekių pakeitimu arba prekių, neatitinkančių reikalavimų, remontu, tikslaus įvykdymo reikalavimu, kainos sumažinimu, vykdymo sustabdymu ir pan.

Papildomas terminas. Jei prekės nėra pristatomos pagal sutartyje numatytas sąlygas ir terminus, pirkėjas gali suteikti pardavėjui daugiau laiko, per kurį pastarasis įvykdytų savo sutartinius įsipareigojimus. Papildomo termino nustatymas, kaip teisės gynimo priemonė, geriausiai gali būti pritaikomas tais atvejais, kai sutartiniai įsipareigojimai neįvykdomi dėl prekės nepristatymo į vietą, neapmokėjimo už prekę ar prekės neatsiėmimo.⁹⁹ Pirkėjas turi nustatyti pagrįstos trukmės papildomą laiko tarpą. Pagrindinė nuostatos idėja yra apsaugoti pardavėją, kol jis deda pastangas į patvirtintų prekių pristatymą. Todėl, papildomas laiko tarpas turi suteikti galimybę vykdyti sutartį. Kadangi vėlavimas vykdyti automatiškai nėra esminis sutarties

⁹⁹ Okoli P. A case for reviewing the system of remedies under CISG // http://www.dundee.ac.uk/law/research_events/images/2011PontianOkoli.pdf; prisijungimo laikas: 2012-02-23.

pažeidimas, pirkėjas gali išspręsti šį neužtikrintumą nustatydamas papildomą laikotarpį. Reikia, kad pirkėjas pabrėžtų galutinį terminą. Žinoma, pirkėjas gali nustatyti tiek „papildomų laikotarpių“, kiek jis nori, siekdamas išsaugoti sutartį.¹⁰⁰ Ši teisės gynimo priemonė įtvirtinta Konvencijoje dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių 47 str. Papildomas terminas sutarčiai įvykdyti įtrauktas ir į UNIDROIT Principų 7.1.5 str., kuriame įtvirtinta nukentėjusiosios šalies teisė, sutarties neįvykdymo atveju, nustatyti protingą papildomą terminą sutarčiai įvykdyti ir pranešti apie tai kitai šaliai.

Pardavėjo teisė pateikti pakaitines prekes arba suremontuoti neatitinkančias reikalavimų. Ši pardavėjo teisė turi būti įvykdyta be nepagrįstų atidėliojimų, kurie galėtų sukelti pirkėjui nepatogumų ar abejonių dėl kompensavimo. Aptariama pardavėjo teisė prieštarauja sutartiniams įsipareigojimams, kur laikas yra esminis dalykas, todėl, kad kai pirkimo-pardavimo sutartyje laikas yra esminis dalykas, pirkėjo mokėjimas yra grindžiamas savalaikiu pardavėjo sutartinių įsipareigojimų įvykdymu. Taigi, pardavėjo teisė pateikti pakaitines prekes arba suremontuoti neatitinkančias reikalavimų gali būti taikoma tik tais atvejais, kai nėra esminio sutartinių įsipareigojimų pažeidimo. O pirkėjo rūpestis yra tas, kad Konvencija uždeda sunkią naštą ant pirkėjo, kuris rizikuoja patirti nesėkmę dėl netinkamo pranešimo, pečių. Todėl nenuostabu, kad pirkėjams pasiūlyta būti budriais, siekiant išsaugoti teisę į pranešimą apie neatitiktį, ir kad pirkėjo interesus geriausiai apsaugo sutartis.

Tikslus įvykdymas. Tikslus įvykdymas yra svarbiausias Konvencijos aspektas. Tačiau šalyse, kuriose galioja bendrosios teisės tradicijos principai (taip pat ir Jungtinėse Amerikos Valstijose), tikslaus įvykdymo negali būti reikalaujama, jei pakanka žalos atlyginimo. Ši teisės gynimo priemonė gina asmens, kuriam buvo įsipareigota, sprendimą sudaryti sutartį. Ji yra našesnė, sumažina bylinėjimosi išlaidas ir padeda išvengti sudėtingų žalos apskaičiavimo aspektų. Vis dėlto tokia pozicija gali lemti teisinį patogumą, neatsižvelgiant į verslo praktiškumą, kuris ir yra santykių tarp šalių varomoji jėga. Praktinė patirtis rodo, kad kartais geriau šalims nereikalauti tikslaus įvykdymo. Pirkėjas, kuris laiku negavo savo prekių, gali rasti alternatyvą, kuri padėtų išsaugoti jo, kaip pirkėjo, teises. Gero vardo praradimas savo veiklos srityje gali lemti ilgalaikį pelno sumažėjimą, kuris gali tęstis ilgai po tikslaus priverstinio sutarties įvykdymo.

Kainos sumažinimas. Iš esmės kainos sumažinimas išsaugo sutartį, nes pirkėjas yra pasirengęs priimti trūkumų turinčias prekes, ir jam suteikiama teisė reikalauti sutarties kainos sumažinimo. Tačiau svarbu pažymėti, kad pardavėjas negali reikalauti tokios teisės gynimo priemonės, jei pavėluotai pristatė prekes ar neįvykdė kito įsipareigojimo, o pirkėjas netenka teisės į

¹⁰⁰ Keller B., *supra* note 5, p. 259.

šią gynimo priemonę, jei pranešimas nebuvo pateiktas pagal Konvencijos 39 str. Nors Konvencija numato kainos sumažinimą dėl sutartinių reikalavimų neatitinkančių prekių „nesvarbu ar už prekes jau buvo sumokėta, ar ne“, tačiau akivaizdu, kad ši teisės gynimo priemonė yra patogesnė ir naudingesnė tais atvejais, kai už prekes dar neatsiskaityta. Bet kuriuo atveju, sumažinant kainą, daroma prielaida, kad pirkėjui vis dar reikia prekių, kurias pristatė pardavėjas. Žinoma, būna atvejų, kai nei tikslus įvykdymas, nei kainos sumažinimas už sutarties neatitinkančias prekes nėra naudingas pirkėjui. Taigi būtų gana klaidinga manyti, kad kainos sumažinimas yra viena naudingiausių pirkėjo teisių.¹⁰¹

Sutarties vykdymo sustabdymas. Pagal Vienos Konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių 71 str. teisė laikinai sustabdyti sutarties vykdymą gali stabilizuoti sudėtingą sutarties įgyvendinimo situaciją, kai vienos šalies pasitikėjimas yra sutrikdytas.¹⁰² Sutarties šalis gali sustabdyti sutarties vykdymą ne tik tada, kai kitos šalies įvykdytas sutarties pažeidimas yra esminis, bet ir kai sutartis pažeista iš dalies. UNIDROIT Principuose šis teisės gynimo būdas yra įtvirtintas 7.1.3 str. Straipsnis numato, kad, kai šalys sutartines prievoles privalo įvykdyti kartu, bet kuri iš šių šalių turi teisę sustabdyti sutarties vykdymą, kol kita šalis pasiūlys ją vykdyti. O esant situacijai, kai šalys sutartį privalo įvykdyti viena paskui kitą, šalis, turinti sutartį įvykdyti vėliau, gali sustabdyti savo prievolių vykdymą, iki savo sutarties prievoles įvykdys kita šalis. LR CK 6.207 str. nustatytos sutarties vykdymo sustabdymo taisyklės yra analogiškos UNIDROIT Principų 7.1.3 str. Taigi yra įtvirtintas požiūris, jog sutartis gali būti sustabdoma ne tik esant esminiam sutarties pažeidimui.¹⁰³

Sutarties nutraukimas. Esminį ir neesminį sutarties pažeidimą skiria visuotinai priimtas jų skirtumas. UNIDROIT Principuose pateikiamas labai platus esminio pažeidimo prasmės apibrėžimas, kuris apima, pavyzdžiui, bet kokį sutarties pažeidimą, kuris buvo padarytas tyčia arba dėl aplaidumo (7.3.1(2)(c) str.), arba atvejį, kai dėl sutarties pažeidimo nukentėjusioji šalis nebegali toliau pasikliauti kitos šalies būsimu sutarties vykdymu (7.3.1(2)(d) str.).

Pagal Izraelio įstatymus, neesminio sutarties pažeidimo atveju nukentėjusioji šalis turi teisę nutraukti sutartį, nors ji privalo leisti sutartį pažeidusiam asmeniui ištaisyti padarytą pažeidimą. Pratęsimo sutartinių įsipareigojimų vykdymui nustatymas (vokiečių teisėje – *Nachfrist*) yra numatytas ir UNIDROIT Principuose, bet esant kitokioms aplinkybėms. Remiantis UNIDROIT Principais, laiko pratęsimo suteikimas sutartį pažeidusiai šaliai tam, kad ji įvykdytų savo sutartinius įsipareigojimus, yra nukentėjusiosios šalies prerogatyva, o klausimas,

¹⁰¹ Okoli P., *supra* note 99.

¹⁰² Keller B., *supra* note 5, p. 261.

¹⁰³ Drazdauskas S., *supra* note 4, p. 274-275.

ar pažeidimas yra esminis ar ne, yra nereikšmingas. Kai nukentėjusioji šalis sutinka suteikti pratęsimą sutartį pažeidusiai šaliai, ji negali nutraukti sutarties tol, kol nepasibaigė pratęsimo laikas (7.3.1(3) str.).

„Esminio pažeidimo“ idėja yra pačiame Vienos Konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių nevykdymo koncepcijos centre. Pirkėjas ir pardavėjas gali iš karto anuliuoti sutartį tik tada, jeigu pažeidimas yra esminis (Konvencijos 49 ir 64 straipsniai). Pirkėjas gali reikalauti pakeisti prekes tik tais atvejais, jeigu atitikimo trūkumas yra esminis pažeidimas (Konvencijos 46(2) str.). Sutarties dalinį vykdymą galima anuliuoti tik tais atvejais, kai neatitinkantis kiekis yra esminis visos sutarties pažeidimas (Konvencijos 51(2) str.). Pagal Vienos Konvencijos dėl tarptautinio prekių pirkimo-pardavimo sutarčių 25 str., pažeidimas yra esminis tada, kai jis atima iš kitos šalies „ teisę į tai, ko ji gali tikėtis pagal sutartį“. Klaida turi būti tokia rimta, kad sutarties tikslas negali būti daugiau siekiamas. Pažeidimas nėra esminis, jeigu jis gali būti pašalintas. Pažeidimas nėra taip pat esminis, jeigu pirkėjas gali turėti naudos iš brokuotų prekių. Bet kuriuo atveju, jeigu už žalą arba kainos pakeitimą yra pasiūloma kompensacija, dėl neįvykdytų lūkesčių, sutartis išlieka.¹⁰⁴ Taigi nustatant esminį sutarties pažeidimą turi būti atsižvelgiama į dvi sąlygas. Pirma, nukentėjusi šalis iš esmės negauna to, ko tikėjosi iš sutarties. Kadangi ji iš esmės netenka atitinkamos sutarties naudos, tai praranda ir suinteresuotumą vykdyti savo įsipareigojimus. Ir antra būtina minėto kriterijaus sąlyga yra tai, kad sutartį pažeidusi šalis numatė ar galėjo numatyti sunkias pasekmes. Būtent sutartį pažeidusi šalis gali ginčyti esminio sutarties pažeidimo egzistavimą ir įrodinėti minėtos sąlygos nebuvimą.¹⁰⁵ Sutartis gali būti nutraukiama ir tada, kai pažeidimas nėra esminis, bet pažeidusi sutartį šalis neįvykdo sutarties per papildomai nustatytą terminą. Papildomo termino nustatymas yra būtina sąlyga sutarčiai nutraukti tik jeigu sutarties pažeidimas nėra esminis. Tai, kad šaliai yra privaloma suteikti galimybę iš anksto pasiruošti sutarties nutraukimui (tuo pačiu galimybę ištaisyti sutarties įvykdymo trūkumus), žinoma, atrodo sąžininga ir suteikia daugiau vilčių išsaugoti šalių sutartinius santykius. Tačiau kita vertus, sutartį pažeidžianti šalis negali nežinoti, kad jos elgesys yra pagrindas sutartį nutraukti, todėl papildoma termino lengvata skolininkui nėra pateisinama. UNIDROIT Principų 7.3.2 str. įtvirtinta taisyklė, kuri įpareigoja nukentėjusią šalį per protingą terminą apsispręsti, ar ji įgyvendins savo teisę nutraukti sutartį. Jeigu šalis, turinti teisę nutraukti sutartį šia teise nepasinaudoja per protingą terminą, ji netenka galimybės pasinaudoti šiuo teisių gynimo būdu. Reikalavimas pranešti apie sutarties nutraukimą

¹⁰⁴ Keller B., *supra* note 5, p. 258.

¹⁰⁵ Mikelėnas V., *supra* note 12, p. 293.

leidžia sutartį pažeidžiančiai šaliai išvengti nuostolių, kurie gali atsirasti dėl to, kad nėra aišku, ar nukentėjusioji šalis priims įvykdymą, ar ne.¹⁰⁶

Taigi, sutarties vykdymo institute siekiama išsaugoti sutartį nepaisant sunkumų, galinčių kilti dėl pasikeitusių aplinkybių, kurios nepriklauso nuo šalies valios, ar dėl vienos šalies padaryto pažeidimo, dėl ko būna siekiama sutarties nutraukimo. Sutarties vykdymo pasikeitus aplinkybėms teisinis reguliavimas neabejotinai yra vienas iš svarbiausių *favor contractus* principo elementų. Nors aplinkybės ir pasikeitė, pagrindinis dėmesys turi būti skiriamas sutartinių santykių išsaugojimui. Lyginamoji apžvalga parodė kaip Prancūzijos, Anglijos, Vokietijos ar Olandijos teisinės sistemos skirtingai vertina nenumatytą aplinkybių pasikeitimą.

LR CK laikomasi požiūrio, jog sutarties vykdymo pasunkėjimas savaime neatleidžia sutarties šalių nuo pareigos įvykdyti sutartį ir nesuteikia teisės sustabdyti savo įsipareigojimo vykdymo. Nuostatų, skirtų sutarties vykdymo suvaržymo atvejams spręsti, įtvirtinimas LR CK gali būti laikomas *favor contractus* principo įvardijimu. Sutarties vykdymas pripažįstamas suvaržytu tik tada, kai nuo nukentėjusios šalies nepriklausantys, nenumatyti ir neišvengiami įvykiai, iš esmės pakeičia sutartinių prievolių pusiausvyrą. Tokiu atveju šalis neturėtų prašyti nutraukti sutartį, o bandyti atstatyti prievolių pusiausvyrą ir išsaugoti sutartį. Nukentėjusi šalis gali pasinaudoti teise derėtis dėl sutarties sąlygų adaptavimo prie pasikeitusių aplinkybių. Nepavykus susitarti visada yra galimybė įgyvendinti teisę kreiptis į teismą.

Sutarties pažeidimas taip pat yra įvardinamas kliūtimi, apsunkinančia sutarties vykdymą. Esant sutarties pažeidimams galima pasinaudoti įvairiais teisinės gynimos būdais. Poskyryje aptartas papildomo termino nustatymas sutarčiai įvykdyti, prekių, neatitinkančių reikalavimų, remontas ar prekių pakeitimas, kainos sumažinimas ir kt. padeda užtikrinti sutarties išsaugojimą ir tolesnį jos vykdymą.

¹⁰⁶ Drazdauskas S., *supra* note 4, p. 278.

3. FAVOR CONTRACTUS PRINCIPAS LIETUVOS TEISMŲ PRAKTIKOJE

Sutarties sudarymo institutas. Sutarties sudarymo procedūrą reglamentuoja LR CK 6.162–6.187 straipsniai. Iš LR CK 6.154 str. (Sutarties samprata) ir 6.159 str. (Sutarties elementai) pateikto sutarties apibrėžimo darytina išvada, kad sutarties esmė – šalių susitarimas, t. y. šalių konsensusas, valios sutapimas. LR CK 6.162 str. 1 d. nustato, kad sutartis sudaroma pateikiant pasiūlymą (ofertą) ir priimant pasiūlymą (akceptą) arba kitais šalių susitarimą pakankamai įrodančiais veiksmais. Galiojanti bendra taisyklė, kad šalių susitarimas pasiekiamas šalims apsieičiant oferta ir akceptu, nėra vienintelė sutarties sudarymą patvirtinanti procedūra, nes LR CK 6.162 str. 1 d. numato galimybę šalių susitarimą pasiekti ir kitokiais veiksmais. Vertinant ar sutartis buvo sudaryta svarbu atsižvelgti į sutarties sudarymo būdą, t. y. ar sutartis buvo sudaroma derybų, konkurso ar kitokiu būdu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje *UAB "Vingio kino teatras" v. UAB "EIKA"*¹⁰⁷ yra išplėtojęs sutarties sudarymo taisyklių taikymo praktiką tais atvejais, kai sudėtinga nustatyti ofertos ir akcepto pateikimą. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pripažįsta, kad sutarties sudarymą pakankamai įrodantis veiksmas gali būti konkurso dalyvio paskelbimas laimėjus konkursą, kai tai numato konkurso sąlygos. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija išaiškino, kad sudarius sutartį su konkurso nugalėtoju, tarp konkurso nugalėtojo ir konkurso organizatoriaus susiklosto šios sutarties pagrindu atsiradę sutartiniai prievoliniai santykiai. „Asmens dalyvavimas konkurse reiškia, kad jis įsipareigoja laimėjęs konkursą sudaryti sutartį, kuriai sudaryti ir buvo skelbiamas konkursas. Todėl šie santykiai gali būti įforminami tiek vienu, tiek ir dviem etapais. Pirma, iš pradžių paskelbiamas konkurso nugalėtojas. Antra, su konkurso nugalėtoju konkurso organizatorius sudaro sutartį. Tačiau, priklausomai nuo konkurso sąlygų, asmens paskelbimas konkurso nugalėtoju kartu gali būti pripažintas ir sutarties sudarymu.“¹⁰⁸ Šioje byloje teisėjų kolegija atkreipė dėmesį į tai, kad sutartis tarp šalių buvo sudaroma konkurso būdu, o žemesniųjų instancijų teismai šioje byloje išvadą apie tai, kad sutartis nebuvo sudaryta, padarė nepakankamai ištyrę šį sutarties sudarymo būdą. Žemesniųjų instancijų teismai pažeidė sutarčių teisės principą – *favor contractus*, įtvirtintą LR CK 6.162 str. ir kituose straipsniuose, nes, spėsdami buvo ar nebuvo sudaryta šalių sutartis, suteikė nepagrįstą prioritetą sutartinių santykių nebuvimui. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutarė Lietuvos apeliacinio teismo nutartį panaikinti ir perduoti bylą nagrinėti iš naujo apeliacine tvarka. Aptarta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis yra pavyzdinė sutarčių sudarymo taisyklių aiškinimo ir taikymo srityje.

¹⁰⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartis, *supra* note 37.

¹⁰⁸ *Ibid.*

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas byloje *UAB „RI Invest“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija*¹⁰⁹ taip pat pažymi, kad vertinant sutarties sudarymo faktą svarbu atsižvelgti į sutarties sudarymo būdą, t. y. buvo sudaryta sutartis laisvų derybų būdu ar vykdant tam tikrus teisės aktų reikalavimus, ar kitokiu būdu, pateikiant nuorodą į *UAB "Vingio kino teatras" v. UAB "EIKA"* bylą. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nagrinėdamas bylą *UAB „RI Invest“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija*, dėl nuomos sutarties sudarymo konkurso būdu, dar kartą pakartojo, kad asmens dalyvavimas konkurse reiškia, kad jis įsipareigoja laimėjęs konkursą sudaryti sutartį, o kai „asmuo, dalyvaudamas konkurse ir turėdamas visą bei išsamią informaciją apie siūlomą išsinuomoti turtą, sutinka su konkurso sąlygomis ir įsipareigoja sudaryti sutartį, tačiau laimėjęs konkursą jo sąlygas ima traktuoti kitaip, ir dėl to nesudaro su konkurso organizatoriumi sutarties, yra pagrindas pripažinti, jog toks asmuo elgėsi nesąžiningai“¹¹⁰. Taigi, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ir vėl gi teikia pirmenybę sutartinių santykių egzistavimui, aiškindamas sutarčių sudarymo normas taip, kad asmuo, laimėjęs konkursą, be priežasties nenutrauktų prasidėjusių santykių ir neatsisakytų sudaryti sutartį.

Kitoje Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartyje byloje *I.B. v. G.P.*¹¹¹, kurioje nagrinėjamas ginčas dėl galiojant 1964 m. Civiliniam kodeksui sudarytos buto pirkimo-pardavimo sutarties neįregistravimo teisinių padarinių, priėjo prie išvados, kad pagal 1964 m. CK 255 str. neįregistruotas sandoris, atitiko šalių valią ir sutarties šalių prievolės buvo visiškai įvykdytos. Ieškovė siekė parduoti, o atsakovas – pirkti butą, o sudarius sutartį ieškovė gavo iš atsakovo sutartą buto kainą ir turtą perdavė atsakovui. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis Teismas pažymėjo, kad „sutarties stabilumo principas (*favor contractus*), šalių autonomijos bei nuosavybės neliečiamumo principai lemia, kad nagrinėjamo ginčo atveju pirmenybė turi būti suteikta ne formaliems sandorio negaliojimo dėl registravimo neatlikimo argumentams, bet šalių valiai, o terminas sandoriui įregistruoti atnaujinamas siekiant užkirsti kelią neproporcingai dideliems turto įgijėjo praradimams“¹¹².

Sutarties negaliojimo institutas. UNIDROIT Principų pateiktos taisyklės ir jų atkartojimas LR CK nubrėžia naujus prioritetus kaip *favor contractus*, kurie yra svarbūs vertinant sutarčių galiojimą per daugiau ar mažiau visose valstybėse tradicinius sutarčių negaliojimo pagrindus (neįmanomumas įvykdyti sutartį, suklydimas, grasinimas). LR CK 1.90 str. 7 d. numatyta taisyklė, jog suklydusi šalis galėdama savo teises ir interesus apginti kitais gynimo

¹⁰⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „RI Invest“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-127/2010).

¹¹⁰ *Ibid.*

¹¹¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *I.B. v. G.P.* (bylos Nr. 3K-3-332/2010).

¹¹² *Ibid.*

būdais, neturi teisės reikalauti pripažinti sutartį negaliojančia. Ši teisės norma Lietuvos Aukščiausiojo Teismo byloje *I. T. v. G. Ž.*¹¹³ buvo ignoruojama. Teismas konstatavęs, kad sutarties šalys sudarydamos automobilio pirkimo-pardavimo sutartį iš esmės suklydo, nes nežinojo, kad automobilis buvo vogtas, pripažino sutartį negaliojančia. Dėl to automobilis iš pirkėjo buvo išreikalautas teisėto savininko. Teismas neįžvelgė LR CK 1.90 str. (Dėl suklydimo sudaryto sandorio pripažinimas negaliojančiu), 6.307 str. (Pardavėjui nepriklausančio daikto pardavimas) bei 6.322 str. (Pardavėjo ir pirkėjo pareigos, kai trečiasis asmuo pareiškia ieškinį dėl daikto paėmimo) konkurencijos ir ji nebuvo sprendžiama. Taigi, taikant LR CK 1.90 str. visiškai nebuvo analizuota, ar pirkėjas turėjo galimybę taikyti kitus gynimo būdus.¹¹⁴

Kitoje byloje buvo dovanojimo sutartis buvo pripažinta negaliojančia konstatavus suklydimą dėl sandorio pobūdžio. Dovanotojas manė, kad sudaro sandorį, pagal kurį apdovanotajam turtas atiteks tik po dovanotojo mirties, bei kad apdovanotasis teiks išlaikymą¹¹⁵. Šioje byloje vėlgi nebuvo analizuojama, ar ieškovas galėjo pasinaudoti kitais savo teisių gynimo būdais. Sutarties pripažinimo negaliojančia alternatyva galėjo būti sutarties pakeitimas vadovaujantis LR CK 6.228 str.¹¹⁶. Be to, šiuo atveju galėjo būti svarstoma, ar apdovanotasis leisdamas apdovanotojui toliau gyventi bute neišreiškė sutikimo vykdyti sutartį taip, kaip ją suvokė suklydusi šalis. Iš to, kaip dovanotojas suprato sandorio pasekmes, matyti, kad jis manė, jog sudaro išlaikymo iki gyvos galvos sutartį. LR CK 1.90 str. 7 d. draudžia sutarties pripažinimą negaliojančia, kai yra įmanoma sutartį įvykdyti (*favor contractus*), todėl suklydusi šalis netenka teisės reikalauti pripažinti sutartį negaliojančia, jeigu kita šalis sutinka vykdyti sutartį taip, kaip ją suvokė suklydusi šalis.

Panaši situacija susiklostė ir 2008-10-27 civilinėje byloje *J. G. v. S. M.*, kur ieškovė nurodė, kad, sudarydama dovanojimo sutartį, ji esmingai suklydo – pasirašydama šią sutartį, buvo įsitikinusi, kad ginčo turtą palieka vaikaitei testamentu ir kad šis turtas pereis jai tik po ieškovės mirties. Šioje byloje Lietuvos Aukščiausiasis teismas išaiškino, kad „suklydimo faktą galima konstatuoti tik tuo atveju, jeigu buvo suklysta dėl esminių sandorio elementų, buvusių sandorio sudarymo metu, o ne dėl aplinkybių, atsiradusių po jo sudarymo“¹¹⁷. Toks laiko elemento fiksavimas reikalingas tam, kad būtų atskirti atvejai, kai suklydimas ir jo pasekmės

¹¹³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *I.T. v. G. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-359/2006).

¹¹⁴ Drazdauskas S., *supra* note 2, p. 29.

¹¹⁵ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. Gulbinovič v. G. Počkajeva* (bylos Nr. 3K-3-33/2004).

¹¹⁶ Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001. P.200.

¹¹⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. G. v. S. M.* (bylos Nr. 3K-3-504/2008)

atsiranda dėl sutarties nevykdymo. Taigi, jei sutartį šalis sudarė klaidingai suvokdama teises ir faktines aplinkybes, tai tada taikomos taisyklės, kurios reglamentuoja dėl suklydimo sudaryto sandorio pripažinimą negaliojančiu, o jei šalis sandorio sudarymo metu aplinkybes suvokė teisingai, bet klydo dėl šio sandorio perspektyvų, šios taisyklės netaikomos. Kadangi ieškovė neįrodė suklydimo fakto, t. y. vienos iš būtinųjų sandorio pripažinimo negaliojančiu pagal LR CK 1.90 straipsnio 1 dalį sąlygų, teismai pagrįstai atmetė ieškinį, pareikštą nurodytu pagrindu, tad dovanojimo sutartis nebuvo pripažinta negaliojančia.

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2008-10-27 civilinėje byloje *UAB „Serneta“ v. A.T.* nustatė, kad pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai pripažino negaliojančia gyvenamojo namo pamatų pirkimo-pardavimo sutartį, nes ieškovė ieškinyje nurodė, kad sutartis prieštarauja LR CK 6.116 str., 6.394 str. ir kad sutartis sudaryta iš esmės suklydus ir atsakovui panaudojus apgaulę. LR CK 1.91 str. 1 d. nustatyta, kad dėl apgaulės sudarytas sandoris gali būti teismo tvarka pripažintas negaliojančiu pagal nukentėjusiojo ieškinį. Pagal šią teisės normą apgaulė – tai sandorį sudarančio asmens tyčinis suklaidinimas dėl esminių sandorio aplinkybių. Pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai, vertindami nustatytas faktines aplinkybes, padarė išvadą, kad atsakovas, sudarydamas preliminariosios sutarties papildymą bei gyvenamojo namo pamatų pirkimo-pardavimo sutartį ir nuslėpdamas savo ketinimą po pirkimo-pardavimo sutarties sudarymo nusipirkti žemės sklypą iš valstybės, apgavo ieškovę, kuri pati ketino nusipirkti žemės sklypą ir jį parduoti ar nuomoti atsakovui. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija su tokia teismų išvada nesutiko, todėl žemesniųjų instancijų teismų nutartis panaikino ir ieškovės ieškinį atmetė. Taip ir vėl prioritetas buvo suteiktas sutarties egzistavimui (*favor contractus*). Kadangi apgaule pripažįstami tik tokie suinteresuotos šalies veiksmai, kurie turi lemiamos įtakos kitos šalies valiai susiformuoti, nagrinėjant reikalavimą dėl apgaule sudaryto sandorio, žemesniųjų instancijų teismai turėjo ištirti ir įvertinti, ar atsakovas atliko tyčinius, nesąžiningus veiksmus, dėl kurių ieškovas buvo paskatintas sudaryti ne tokį sandorį, kurio norėjo ir siekė, taip pat turėjo būti tiriamas ir vertinamas paties ieškovo elgesys iki sandorio sudarymo, jo sudarymo metu bei po sutarties sudarymo¹¹⁸.

Sutarties vykdymo institutas. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009-02-10 civilinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. R. G., O. V. D.* nustatė, kad bylos šalys, vykdydamos nekilnojamųjų daiktų pirkimo-pardavimo sutartį, sudarė papildomą susitarimą, kurį aiškinant kilo šalių ginčas. Papildomo susitarimo esmė buvo galutinio atsiskaitymo termino nukėlimas, kuris suteikė galimybę atsakovams išvengti ieškovo teisės vienašališkai nutraukti sutartį

¹¹⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Serneta“ v. A.T.* (bylos Nr. 3K-3-458/2008 (S)).

įgyvendinimo. Teisėjų kolegija konstatavo, kad „teismai, atsižvelgdami į nuoseklius šalių veiksmus, sudarant ir vykdant pirkimo-pardavimo sutartį, taip pat į aplinkybes, egzistavusias papildomo susitarimo sudarymo metu, turėjo pagrindą padaryti išvadą, kad sutarta galimybė bendru susitarimu nutraukti pirkimo-pardavimo sutartį yra ne vienintelis, bet vienas iš ieškovo pažeistų teisių gynimo būdų“¹¹⁹. Taigi esant galimybei panaudoti kitus pažeistų teisių gynimo būdus, pirmenybė turėtų būti teikiama sutarties egzistavimui (*favor contractus*). Panaši nuostata suformuota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2008-02-11 civilinėje byloje *E. S. v. UAB „MG Baltic Investment“*, kur pažymėta, kad „sutarties nuostata, jog, pirkėjui nesumokėjus sutarties kainos, šalys privalo anuliuoti šią sutartį, negali būti aiškinama kaip įpareigojimas visais atvejais sudaryti susitarimą nutraukti sutartį“¹²⁰. Kolegija šią nuostatą laikė vienu iš galimų pardavėjo pažeistų teisių gynimo būdų.

Kitoje byloje *AB „Vakarų laivų gamykla“ v. „Fonnship AS“* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija išaiškindama, kad LR CK 6.661 str. nustatyta rangovo teisė sustabdyti pradėtus darbus, jeigu užsakovas neįvykdo rangos sutartyje nurodytų savo priešpriešinių pareigų, pagal teisinės pasekmės yra tapati sutarties vykdymo sustabdymui, nustatė, kad „priešpriešinių pareigų rangos sutartiniuose teisiniuose santykiuose neįvykdymo atveju taikytinos teisinės pasekmės, nustatytos LR CK 6.661 str., kurios yra bendrųjų sutartinių prievolių vykdymo pažeidimo teisinių pasekmių (LR CK 6.207 str. 2 d.) specialioji išraiška. Dėl to specialiosios nuostatos dėl rangovo teisių gynimo būdų, kai užsakovas neįvykdo savo priešpriešinių pareigų, taikytinos pirmiausia“¹²¹. Taigi kol užsakovas tinkamai neįvykdys savo prievolės pirmenybė yra teikiama sutarties sustabdymui, o ne jos nutraukimui (*favor contractus*).

Lietuvos teismų praktikoje sutarties vykdymo apsunkinimo institutas taikomas pakankamai taisyklingai. Iš visų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nagrinėtų bylų, kuriose buvo prašoma pakeisti sutartį remiantis LR CK 6.204 str., vienintelėje byloje šis straipsnis buvo pritaikytas. Ši byla buvo susijusi su klasikine situacija, kuomet vienai iš šalių gaunamas įvykdymas žymiai sumažėja dėl valiutos vertės sumažėjimo¹²². Kitose bylose Lietuvos Aukščiausiasis Teismas atmetė LR CK 6.204 str. taikymo galimybę, nurodydamas, kad nebuvo

¹¹⁹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. R. G., O. V. D.* (bylos Nr. 3K-3-60/2009).

¹²⁰ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *E. S. v. UAB „MG Baltic Investment“* (bylos Nr. 3K-3-75/2008).

¹²¹ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Vakarų laivų gamykla“ v. „Fonnship AS“* (bylos Nr. 3K-3-281/2009).

¹²² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Estinos arka“ v. UAB „Lelija“* (bylos Nr. 3K-3-543/2006).

nustatytos visos šio straipsnio taikymo sąlygos¹²³. Viena vertus tai rodo visiškai pagrįstą principinį požiūrį teismų praktikoje, jog sutarties vykdymo pasunkėjimas gali būti pagrindas teismui pakeisti sutartį tik išimtiniais atvejais.

2009-06-26 byloje *N. S. v. I. R.* Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas LR CK 6.345 str. 1 d. santykį su bendrosiomis sutartinius santykius reglamentuojančiomis LR CK šeštosios knygos II dalies normomis, nustatė, kad LR CK 6.345 str. 1 d. įtvirtintas atsisakymas nuo sutarties kreditoriaus teisių gynimo priemonių prasme reiškia sutarties nutraukimą. Tačiau sutarties nutraukimas esant jos neįvykdymui, įskaitant netinkamą įvykdymą ir termino praleidimą, reglamentuojamas ir LR CK šeštosios knygos II dalies normų. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija nustatė, kad „būtent šios dalies normų turinio analizė leidžia daryti išvadą, kad įstatymų leidėjas teikia prioritetą sutarties įvykdymui, o ne jos nutraukimui. Toks sutartinių santykių reguliavimo būdas yra ne kas kita kaip tarptautinėje sutarčių teisėje pripažįstamo *favor contractus* principo išraiška. Šiuo principu grindžiamas teisinis reguliavimas reiškia, kad šalys turi siekti išsaugoti sutartį, jeigu tai tik yra įmanoma“¹²⁴. Šioje byloje nagrinėjamas ginčas dėl sutarties nutraukimo sutarties šaliai praleidus prievolės įvykdymo terminą. Esant tokiam sutarties pažeidimui priklausomai nuo to, ar sutarties pažeidimas yra esminis ar ne, taikomos skirtingos sutarties nutraukimo taisyklės. Teisėjų kolegija išaiškino, kad „kai termino praleidimas turi esminio pažeidimo reikšmę, taikomos LR CK 6.217 str. 1d. ir 2 d. bei 6.218 str. nustatytos taisyklės. Jeigu termino praleidimas neturi esminės reikšmės, tai nutraukiant sutartį vadovaujamosi LR CK 6.209 str., 6.217 str. 3 d., 6.218 str. Šių taisyklių, nustatančių pranešimo apie nutraukimą terminus, papildomo termino prievolei įvykdyti nustatymą paskirtis yra išlaikyti tarp šalių susiklosčiusius santykius kartu nepažeidžiant nukentėjusios šalies interesų, paliekant galimybę jai savo praradimus kompensuoti kitomis kreditorių teisių gynimo priemonėmis, įskaitant ir nuostolių atlyginimą“¹²⁵.

2009-05-19 byloje *UAB „Karneta“ v. G. Š., A. K., R. P.* Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija pasisakydama už prioritetą sutarties įvykdymui, pažymėjo, kad „siekiant užtikrinti sutartinių teisinių santykių stabilumą, sutarties šalių įsipareigojimų vykdymo privalomumas riboja sutarties šalies iniciatyvą nutraukti sutartį. Jeigu žemės nuomotojas sutarties nutraukimo pagrindu remiasi esminio sutarties pažeidimo kriterijais, nustatytais LR CK 6.564 str. 1 d. 1 p., sutarties nutraukimo pagrindai turi būti nustatomi, atsižvelgiant į

¹²³ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *B.R. v. UAB „Sauluva“* (bylos Nr. 3K-3-296/2006).

¹²⁴ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *N. S. v. I. R.* (bylos Nr. 3K-3-287/2009).

¹²⁵ *Ibid.*

individualias sutarties ypatybes, šalių elgesį, šalių susiklosčiusią sutarties vykdymo praktiką¹²⁶. Šioje byloje teisėjų kolegija konstatavo, kad apeliacinės instancijos teismas sprendime nenurodė aplinkybių, kurios patvirtintų žalos nuomotojui faktą, tuo tarpu teismas, sprenddamas dėl sutarties nutraukimo prieš terminą klausimą, pirmiausia turėjo nustatyti sutartį pažeidžiančius nuomininko veiksmus ir juos įvertinti, taip pat nustatyti, ar nuomininko veiksmai leido nuomotojui nesitikėti, kad nuomininkas tinkamai įvykdys sutartį ateityje. Dėl to, kad buvo nukrypta nuo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo formuojamos teismų praktikos nuostatų, kuriose atskleidžiami sutarties esminį pažeidimą nustatantys kriterijai, tarp jų – reikšmingi, taikant LR CK 6.564 str. 1 d. 1 p. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004 m. birželio 29 d. nutarimas civilinėje byloje *J. Z. prieš UAB „Baldras“ ir kt.*, bylos Nr. 3K-P-346/2004; *Teismų praktika* 22), apeliacinės instancijos teismo sprendimą teisėjų kolegija panaikino ir perdavė bylą iš naujo nagrinėti apeliacinio proceso tvarka. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinė sesija minėtame 2004 m. birželio 29 d. nutarime išaiškino, kad „sutarties pažeidimą pripažįstant esminiu, turi būti įvertinta, ar nukentėjusios šalies asmeniniai interesai dėl tokio pažeidimo buvo iš esmės suvaržyti, nes esminį sutarties pažeidimą nulemia tai, ar nukentėjusioji šalis negavo didžiąja dalimi to, ką pagal sutartį per visą jos terminą pagrįstai tikėjosi gauti, taip pat ar nukentėjusios šalies teisėti, pagrįsti lūkesčiai dėl numatytų sutarties vykdymo rezultatų lieka neįgyvendinti vien dėl sutartį pažeidusio kontrahento veiksmų, ar ir dėl kitų priežasčių“¹²⁷. Dėl netinkamai konstatuoto esminio sutarties pažeidimo ir šiuo pagrindu nutrauktos sutarties Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2007-02-26 byloje *UAB „Gregaris“ v. UAB „Vilniaus ūkas“* panaikino žemesniųjų instancijų teismų nutartis, darydamas išvadą, kad bylą nagrinėję teismai, nutraukdami sutartį ir taikydami restituciją, netinkamai aiškino ir taikė materialinės teisės normas bei tinkamai neįvertino bylos įrodymų visumos (LR CPK 185 str.). Iš rangos sutarties kylantys esminiai šalių įsipareigojimai yra rangovo įsipareigojimas atlikti tam tikrą darbą savo rizika pagal sutartyje nurodytas sąlygas, o užsakovo – priimti atliktus darbus ir už juos sumokėti. Bylos nagrinėjimo metu ieškinio reikalavimą nutraukti visą rangos sutartį ieškovas UAB „Gregaris“ grindė tuo, kad rangovas UAB „Vilniaus ūkas“ neįvykdė dalies rangos sutarties, nepateikdamas likusių sutartyje numatytų baldų per sutartyje nurodytus terminus. Bylą nagrinėję teismai nustatė, kad abi šalys netinkamai vykdė įsipareigojimus pagal sutartį ir yra kaltos dėl to, kad sutartis nėra galutinai įvykdyta joje nurodytomis sąlygomis, ir nutraukė sutartį. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų kolegija konstatavo, kad „pagal LR CK

¹²⁶ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Karneta“ v. G. Š., A. K., R. P.* (bylos Nr. 3K-3-227/2009).

¹²⁷ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004 m. birželio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. Z. v. UAB „Baldras“* (bylos Nr. 3K-P-346/2004).

6.658 str. 2 d. užsakovas turi teisę atsisakyti sutarties ir reikalauti nuostolių atlyginimo tik tuo atveju, jeigu rangovas nepradeda laiku vykdyti sutarties arba atlieka darbą taip lėtai, kad jį baigti iki termino pabaigos pasidaro aiškiai negalima¹²⁸. Žemesnės instancijos teismai neatsižvelgė į įstatymo nustatytą kriterijų, į kurį turi būti atsižvelgiama konstatuojant esminį sutarties pažeidimą, t. y. į tai, ar ieškovas iš esmės negavo to, ko tikėjosi pagal sutartį (LR CK 6.217 str. 2 d. 1 p.). Teismai turėjo įvertinti tai, ar, atsižvelgiant į sutarties dalies neįvykdymą, įvykdyta sutarties dalis neprarado prasmės ir atitiko šalių lūkesčius, taip pat ar tokioje padėtyje vienašalis sutarties nutraukimas būtų proporcinga ir adekvati priemonė. Šioje byloje pirmosios ir apeliacinės instancijos teismai ignoravo *favor contractus* principą.

Taigi Lietuvos sutarčių teisė iš esmės yra suderinta su tomis principinėmis nuostatomis, kurias suformavo UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principai. Tai savaime reiškia, kad Lietuvos sutarčių teisė yra perėmusi ir įtvirtinusi tas kertines teisės idėjas, kuriomis šie principai pagrįsti. Vienas iš jų – *favor contractus* principas, kuris reiškia nuostatą, kad nepaisant sunkumų pirmenybė turėtų būti teikiama sutarties išsaugojimui, o ne nutraukimui ar pripažinimui negaliojančia ar nesudaryta. Nors LR CK įtvirtina iš esmės visas teisės normas, kurios paprastai pripažįstamos išreiškiančiomis *favor contractus* principo turinį, tačiau ne visada Lietuvos teismai jas pripažįsta. Akivaizdu, kad žemesnių instancijų teismuose šis principas nėra pakankamai suvokiamas, nes pasitaiko atvejų, kai yra ignoruojamos sutarčių sudarymo pateikiant modifikuotą akceptą taisyklės, taip pat vengiama taikyti sutarčiai pripažinti negaliojančia alternatyvius teisių gynimo būdus, skubama sutartį nutraukti nenustačius, ar sutarties pažeidimas iš tiesų yra esminis. Taip pat ignoruojamas vienas iš *favor contractus* principo elementų, įtvirtintų LR CK 1.90 str. 7 d., kur svarstant sutarties pripažinimo negaliojančia dėl suklydimo atvejus įpareigoja analizuoti, ar šalių teisės gali būti apgintos kitais būdais, ir taikyti šiuos gynimo būdus, jeigu yra adekvatūs sutarties pripažinimui negaliojančia. Aptarta Lietuvos teismų praktika rodo ne tik teismų klaidas taikant konkrečias teisės normas, tačiau matyti, jog teismai sprendami šių taisyklių taikymo klausimus neturi principinio išeities taško, neatsižvelgia į bendruosius principus, ir *favor contractus* principą, kurie sudaro šių teisės normų pagrindą. Akivaizdu, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo *favor contractus* principo suvokimas yra pakankamas, dėl to žemesniųjų instancijų priimtose nutartyse naikinamos ir bylos nagrinėjamos iš naujo. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas taikydamas *favor contractus* principą suteikia prioritetą sutarties egzistavimui, galiojimui ir vykdymui.

¹²⁸ Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Gregaris“ v. UAB „Vilniaus ūkas“ (bylos Nr. 3K-3-71/2007).

IŠVADOS

Atsižvelgiant į šiame darbe atlikto *favor contractus* principo tyrimo rezultatus, galima teigti, kad darbo įvade išdėstyti uždaviniai išspręsti, o suformuluota darbo hipotezė pasitvirtino. Tai patvirtina žemiau išdėstytos išvados:

1. Terminas „*favor contractus*“ , pradėto vartoti M. J. Bonell 1987 m. veikale „Commentary on the International Sales Law“, komentuojančiame 1980 m. Jungtinių Tautų Vienos konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo – pardavimo sutarčių, teisinė prasmė yra tokia: sutarties šalys turi dėti maksimalias pastangas išsaugoti sutartį, o sutarties nutraukimas turi būti *ultima ratio* (lot. paskutinė priemonė).
2. Kadangi praktiškai nei viena valstybė nėra pajėgi savarankiškai parengti bendrosios sutarčių teisės taisyklių, kurios būtų šiuolaikiškos ir geriausiai atitiktų privatinų santykių poreikius ir visuotinai pripažįstamus standartus, Lietuvos Respublika kaip pagrindinį modelį vidaus bendrosios sutarčių teisės taisyklėms sukurti pasirinko UNIDROIT Tarptautinių komercinių sutarčių principų, Europos sutarčių teisės principų rinkinius ir Vienos konvenciją dėl tarptautinio prekių pirkimo- pardavimo sutarčių.
3. Minėtuose tarptautinio pobūdžio dokumentuose įtvirtinti principai – sutarties laisvės, sutarčių privalomumo (*pacta sunt servanda*), konsensualizmo, sąžiningumo ir sąžiningos dalykinės praktikos. Visi minėti principai, susiformavę bendrosios sutarčių teisės vienodinimo procese, iš esmės atitinka LR CK šeštosios knygos II dalį, skirtą sutarčių teisei. Bet nei vienas dokumentas neįtvirtina *favor contractus* principo sąvokos, kaip tokios, bei jos nereglamentuoja. *Favor contractus* principas yra vertinamas sistemingai analizuojant teisės aktų normas ir išvedamas iš įvairių teisės normų konteksto.
4. *Favor contractus* principas (nauji sutarčių teisės prioritetai – sutarties išsaugojimas ir sutartinių santykių skatinimas) suformuluotas ieškant sutartinių santykių stabilumo ir reguliavimo lankstumo pusiausvyros.
5. Pagrindinės sutarčių teisės sritys, kuriose galima išskirti pagrindinius *favor contractus* principo elementus:
 - sutarties sudarymo institutas;
 - sutarties negaliojimo institutas;
 - sutarties vykdymo institutas.
6. Sutarties sudarymo institute *favor contractus* reikalauja kiek įmanoma gerbti šalių valią dėl sutarties sudarymo ir vengti atvejų, kai šalims sutartį sudaryti kliudytų formalūs ar neesminiai dalykai. Sutarčių skatinimas ir formalių apribojimų sutarčių sudarymui

mažinimas yra natūralus šiuolaikinės sutarčių teisės uždavinys. Taigi šis *favor contractus* principo elementas, esant dilemai, ar pripažinti sutartį sudaryta ar ne, prioritetą teikia sutarties sudarymui.

7. Sutarties negaliojimo institute siekiama kiek įmanoma apriboti galimybę neigti sudarytos sutarties galiojimą, kai vienai sutarties šaliai tai tampa naudinga, todėl yra žymiai apribojama galimybė anuluoti sutartį dėl klaidos, o anuliuojant sutartį dėl apgaulės ar grasinimo turi būti atsižvelgiama į anuliavimo pagrindus sudarančias aplinkybes, kad būtų išvengta šalių piktnaudžiavimo neigiant sutarties galiojimą.
8. Sutarties vykdymo institute nepaisant sunkumų, galinčių kilti dėl pasikeitusių aplinkybių ar dėl vienos šalies įvykdyto pažeidimo, paprastai sutarties šalys yra suinteresuotos išsaugoti sutartinius santykius, negu kad nutraukti sutartį ir ieškoti rinkoje alternatyvių prekių ar paslaugų.
9. Analizuojant Lietuvos teismų praktiką akivaizdu, kad žemesnių instancijų teismuose *favor contractus* principas nėra pakankamai suvokiamas, nes pasitaiko atvejų, kai yra ignoruojamos sutarčių sudarymo pateikiant modifikuotą akceptą taisyklės, taip pat vengiama taikyti sutarčiai pripažinti negaliojančia alternatyvius teisių gynimo būdus, skubama sutartį nutraukti nenustačius, ar sutarties pažeidimas iš tiesų yra esminis.

BIBLIOGRAFIJA

Norminė literatūra:

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000-09-06, Nr. 74-2262.
2. 1973 m. Izraelio sutarčių įstatymas (<http://www.israelinsurancelaw.com/contract-laws/contracts-general-part-law-1973.html>).
3. Kinijos Liaudies Respublikos Sutarties įstatymas (<http://www.law-bridge.net/english/LAW/20064/0222320014345.html>).
4. Vienos konvencija dėl tarptautinių sutarčių teisės, 1969 (http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=159769&p_query=&p_tr2=).
5. Vienos konvencija dėl tarptautinio prekių pirkimo- pardavimo sutarčių, 1980 (<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/text/treaty.html>).
6. Vokietijos civilinis kodeksas (<http://www.iuscomp.org/gla/statutes/BGB.htm>).
7. The principles of European contract law, 1998: (<http://www.jus.uio.no/lm/eu.contract.principles.1998/doc.html#11>).
8. UNIDROIT Principles of international commercial contracts, 2004 (<http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2010/blackletter2010-english.pdf>)

Pagrindinė literatūra lietuvių kalba:

1. Dambrauskaitė A. Neįmanomumo įvykdyti prievolę įtaka sandorių galiojimui: principo „*impossibilium nulla obligatio est*“ taikymas šiuolaikinėje teisėje// Jurisprudencija, 2009, 3(117).
2. Drazdauskas S. *Favor contractus* principas Lietuvos sutarčių teisėje// Teisė, 2007, 64 T.
3. Drazdauskas S. Sutarčių teisės vienodinimo įtaka Lietuvos sutarčių teisei": daktaro dis. soc. mokslai: teisė. VU, 2008.
4. Imbrasienė D., Baranauskas E., Bublienė D. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2004.
5. Kuzavinis K. Lotynų – lietuvių kalbų žodynas. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla, 1996.
6. Matonis M. Sudarote sutartis: susipažinkite su jų teisės principais//Verslo žinios, 2006 balandžio 7.

7. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996.
8. Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
9. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Pirmoji dalis. Vilnius: Justitia, 2002.
10. Mikelėnas V. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. 1T. Justitia, Vilnius, 2003.

Pagrindinė literatūra kitomis kalbomis:

1. Attorney N.N., Har-Sinay N. *Contract Validity and the CISG: Closing the Loophole* (http://www.barlawyers.com/CISG.htm#_edn11).
2. Bonell M.J. The UNIDROIT Principles of international commercial contracts: Why? What? How? // *Tukane Law Review*. 1994-1995, vol.69.
3. Brand R.A. *Fundamentals of International Business Transactions*. Kluwer Law international, 2000.
4. CISG Advisory Council Opinion No. 7. Exemption of Liability for Damages Under Article 79 of the CISG (<http://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op7.html>).
5. Darankoum E.S. The harmonisation of contract law within Ohada (<http://www.unidroit.org/english/publications/review/articles/2008-1&2/229-252.pdf>).
6. Gehr W. *The International Law of Treaties*. 2009. (<http://www.scribd.com/doc/19522460/International-Law-of-Treaties>).
7. Hartkamp A.S. Judicial discretion under the new civil code of the Netherlands (<http://www.trans-lex.org/123700>).
8. Hartnell H.E. *Rousing the Sleeping Dog: The Validity Exception to the Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 18 *Yale Journal of International Law* 1-93 (1993) (<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/hartnell.html>).
9. Heiz C.R. *Validity of Contracts Under the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods*, 20 *Vanderbilt Journal of Transnational Law* 639-663 (1987) (<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/heiz.html>).
10. Keilhack K. *The hardship approach in the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and its equivalent in German Law of Obligations - A comparison*. GRIN Verlag, 2007.
11. Keller B. „*Favor Contractus*. Reading the CISG in Favor of the Contract“ Andersen C.B., Schroeter U.G. *Sharing International Commercial Law across National*

Boundaries: Festschrift for Albert H. Kritzer on the Occasion of His Eightieth Birthday, Wildy, Simmons & Hill Publishing, 2008.

12. Kleinheisterkamp J. „Chapter 2: Formation and authority of agents“ *Vogenauer S. and Kleinheisterkamp J. Commentary on the UNIDROIT principles of international commercial contracts*, Oxford: Oxford university press, 2009.
13. Kornet N. *Evolving General Principles of International Commercial Contracts: The Unidroit Principles and Favor Contractus*, Maastricht European Private Law Institute Working Paper No. 2011/07, Maastricht university, 2011.
14. Lando O. Beale H. *Principles of European contract law. Parts I and II*. The Hague: Kluwer Law International, 2000.
15. Okoli P. A case for reviewing the system of remedies under CISG (http://www.dundee.ac.uk/law/research_events/images/2011PontianOkoli.pdf).
16. Perillo J. M. UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts: The Black Letter Text and a Review. *Fordam Law Review*, 1994-1995, vol. 63.
17. Rabello A.M., Lerner P. „*The UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts and Israeli Contract Law*“, *Uniform Law Review*, *Revue de droit uniforme* 8, 2003-3.
18. Schlechtriem P. *Uniform Sales Law - The UN-Convention on Contracts for the International Sale of Goods* (1986). (<http://cisgw3.law.pace.edu/cisg/biblio/schlechtriem-04.html>).
19. Schnyder A.K., Straub R.M. „The conclusion of a contract in accordance with Unidroit Principles“, *European Journal of Law Reform*, 1999.
20. UNIDROIT. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts*. Rome: UNIDROIT, 2004.

Teismų praktika:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. sausio 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“ (bylos Nr. 3K-3-38/2005).
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2001 m. rugsėjo 5 d. nutartis, priimta civilinėje byloje J. Zybartienė v. S. Vaitkus (bylos Nr. 3K-3-745/2001).

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 7 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „RI Invest“ v. Vilniaus miesto savivaldybės administracija* (bylos Nr. 3K-3-127/2010).
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. liepos 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *I.B. v. G.P.* (bylos Nr. 3K-3-332/2010).
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. gegužės 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *I.T. v. G. Ž.* (bylos Nr. 3K-3-359/2006).
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2004 m. sausio 14 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J.Gulbinovič v. G.Počkajeva* (bylos Nr. 3K-3-33/2004).
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. G. v. S. M.* (bylos Nr. 3K-3-504/2008).
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. spalio 27 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Serneta“ v. A.T.* (bylos Nr. 3K-3-458/2008 (S)).
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. vasario 10 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Lietuvos geležinkeliai“ v. R. G., O. V. D.* (bylos Nr. 3K-3-60/2009).
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2008 m. vasario 11 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *E. S. v. UAB „MG Baltic Investment“* (bylos Nr. 3K-3-75/2008).
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *AB „Vakarų laivų gamykla“ v. „Fonnskip AS“* (bylos Nr. 3K-3-281/2009).
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. spalio 30 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Estinos arka“ v. UAB „Lelija“* (bylos Nr. 3K-3-543/2006).
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. balandžio 24 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *B.R. v. UAB „Sauluva“* (bylos Nr. 3K-3-296/2006).
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. birželio 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *N. S. v. I. R.* (bylos Nr. 3K-3-287/2009).

15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. gegužės 19 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Karneta“ v. G. Š., A. K., R. P.* (bylos Nr. 3K-3-227/2009).
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2004 m. birželio 29 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *J. Z. v. UAB „Baldras“* (bylos Nr. 3K-P-346/2004).
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. vasario 26 d. nutartis, priimta civilinėje byloje *UAB „Gregaris“ v. UAB „Vilniaus ūkas“* (bylos Nr. 3K-3-71/2007).

Internetinės svetainės:

1. Lietuvos Respublikos Seimas www.lrs.lt.
2. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas www.lat.lt.
3. Europos Sąjungos teisės aktai www.europa.eu.int .
4. UNIDROIT www.unidroit.org .
5. Periodinio leidinio svetainė www.verslozinios.lt.
6. Knygų paieškos svetainė www.books.google.com.

SANTRAUKA

Favor contractus principas

Favor contractus principas reiškia, kad sutarčių teisėje prioritetą turėtų būti teikiamas sutarties egzistavimui, galiojimui ir vykdymui. Šis principas į Lietuvos sutarčių teisę buvo perkeltas į Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą integravus iš esmės visą UNIDROIT tarptautinių komercinių sutarčių principų sistemą. Nei vienas dokumentas neįtvirtina *favor contractus* principo sąvokos, kaip tokios, bei jos nereglamentuoja. *Favor contractus* principas yra vertinamas sistemingai analizuojant teisės aktų normas ir išvedžiojamas iš įvairių teisės normų konteksto. *Favor contractus* principo tikslus galima apibrėžti kaip siekį kiek įmanoma sumažinti atvejų, kada sutarties egzistavimas ar galiojimas galėtų būti kvestionuojamas arba sutartis galėtų būti nutraukta anksčiau laiko, todėl šis principas, kaip toks, yra reikalingas. Pagrindinės sutarčių teisės sritys, kuriose galima išskirti pagrindinius *favor contractus* principo elementus yra sutarties sudarymo, sutarties negaliojimo ir sutarties vykdymo institutai.

Pirmoje darbo dalyje apžvelgiami sutarčių teisės principai – sutarties laisvės, *pacta sunt servanda*, konsensualizmo, sąžiningumo, *favor contractus*, silpnosios šalies gynimo sutartiniuose santykiuose – ir jų turinys, įtvirtinti tarptautinio pobūdžio dokumentuose, Lietuvos Respublikos teisės aktuose. Antrojoje dalyje nagrinėjamas *favor contractus* principas, pateikiama jo samprata ir nustatomas principo elementų turinys. Trečiojoje darbo dalyje apibendrinama Lietuvos teismų praktika, taikant *favor contractus* principą, atskiruose sutarčių teisės institutuose.

Lietuvos žemesniųjų instancijų teismuose šis principas nėra pakankamai suvokiamas, nes pasitaiko atvejų, kai yra ignoruojamos sutarčių sudarymo pateikiant modifikuotą akceptą taisyklės, taip pat vengiama taikyti sutarčiai pripažinti negaliojančia alternatyvius teisių gynimo būdus, skubama sutartį nutraukti nenustačius, ar sutarties pažeidimas iš tiesų yra esminis.

SUMMARY

Favor contractus principle

Favor contractus principle means that in contract law the priority would be given for the existence, validity and execution of contract. This principle was moved to the Civil Code of the Republic of Lithuania after the integration of almost the whole UNIDROIT principles system of international commercial contracts. Neither of the documents entrenches the concept of principle *favor contractus*, as such, nor regulates it. Principle *favor contractus* is evaluated systematically by analyzing the legislative norms and is interpreted regarding various aspects of legislative norms. The aims of *favor contractus* principle may be defined as the attempts to reduce the number of cases when the existence and validity of contract could be questioned or the contract could be terminated in advance as much as possible, therefore this principle as such is necessary. The main fields of contract law where the key elements of principle *favor contractus* could be distinguished are the institutes of contract conclusion, invalidity and execution.

The first part of the thesis reviews the principles of contract law – contractual rights, *pacta sunt servanda*, consensualism, honesty, *favor contractus*, the weak contract party's defense in contractual relations – as well as its content entrenched in international documents, legislation of the Republic of Lithuania. The second part analyses the principle *favor contractus*, its concept is presented and the content of principle elements is determined. The third part summarizes the Lithuanian judicial practice by applying *favor contractus* principle in separate institutes of contract law.

In Lithuanian courts of lower instances this principle is not perceived properly, because there are cases when the contract making rules, submitting modified acceptance, are ignored. Moreover, it is avoided to apply alternative methods of assertion for the contract to be recognized as invalid, it is also rushed to terminate the contract without seeing whether the breach is really essential.